

AVRUPA TOPLULUĞUNDA FİKRÎ VE SINAÎ HAKLAR

İlhan YILMAZ*

I. GİRİŞ

Fikrî ve sınaî haklar nitelikleri itibarıyla inhisarî olup aynı zamanda uygulamaları bakımından ülkeseldirler. Bu karakterleri sebebiyle fikrî ve sınaî haklar, Avrupa Birliği'ni (AB)¹ oluşturan 15 ülkenin pazarlarını tek bir pazara dönüştürme amacı ile potansiyel bir çakışma öngörür. Hak sahiplerine sağladıkları tam veya yarı tekel ve uygulamalarındaki ülkesellik, konusu olan mal ve hizmetler bakımından AB hukukunda yasaklanmış olan pazar bölüşümü tehlikesine yol açmaktadır. AB'de yeknesak bir fikrî ve sınaî mülkiyet hukuku düzenlemelerinin yokluğu da bu pazar bölüşümünü ve Birlik içindeki serbest rekabeti olumsuz etkilemektedir.

Bu hakların Avrupa Birliği hukukunda yasaklanmış bulunan pazar bölüşümüne ve tek pazar prensibinin ihlaline örnek vermek gerekirse: (A) ülkesi hukukuna göre patent veya marka sahibi olan bir X firması, yine (B) ülkesinde kendisi veya bir kardeş şirketi veya lisansörü tarafından üretilen ürünler üzerinde bulunan ve (B) ülkesi hukukuna göre korunan bir paralel patent veya marka konusu olan malların (A) ülkesine ithalatını, (A) ülkesi fikrî ve sınaî mülkiyet hukukuna dayanarak engelleyebilir. Açıktır ki, patent veya markaların ve hatta fikrî hakların bu şekilde kullanımı Topluluk hukukunun ve tek pazarın temel direklerinden olan malların serbest dolaşımı ile çelişmektedir. Örnekteki uygulama ayrıca, topluluk içindeki serbest rekabeti engelleyici bir etkiye de sahip olacaktır.

Söz konusu çelişkiyi gidermek için iki temel çözüm yolu geliştirilmiştir. Birincisi yargısal çözüm, ikincisi ise yasama çözümü. Birinci çözüm, Avrupa Birliği Adalet Divanı'nın (ABAD) vermiş olduğu kararlarla bir uzlaştırma sağlaması suretiyle olmaktadır. ABAD, Birliğin temel prensipleri karşısında fikrî ve sınaî mülkiyet haklarının yerini tesbit etmekte, tabir uygunsu bu hakların söz konusu prensipler karşısında ne kadarının kurban edilebileceğini belirtmektedir. Bu tesbitte, ABAD'ın hareket noktası Roma Antlaşması'nın mevcut hükümleri ve bu hükümlerin yorumu suretiyle geliştirmiş olduğu prensipler olmaktadır.

* Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Devletler Özel Hukuku Araştırma Görevlisi.

1 Metinde "Birlik" ve "Topluluk" terimleri Avrupa Birliğini ifade etmek üzere kullanılmıştır.

Yasama çözümünde ise, görev Birlik yasama organlarında bulunmaktadır. Burada sorun, Birliğe dahil ülkelerin fikrî ve sınaî mülkiyet hukuklarını Birlik yasama kuralları ile yakınlaştırmak ve daha önemlisi, tüm Birlik üyesi ülkelerde geçerli bir "Birlik" fikrî ve sınaî mülkiyet hakları ihdas etmektir. Bu çözüm aynı zamanda, Birlik endüstrisi ve ticareti için de bir ihtiyaç hatta gereklilik olmaktadır.

Biz kronolojik sıraya da uygun olarak ilk önce yargısal çözümü yani Topluluk hukukunun millî fikrî ve sınaî haklara uygulanmasını inceleyeceğiz.

II. TOPLULUK HUKUKUNUN ULUSAL FİKRÎ MÜLKİYET HAKLARINA UYGULANMASI

Roma Antlaşması ulusal fikrî mülkiyet hakları ile Topluluk kuralları arasındaki sınırını açık olarak belirtmemiştir. Bununla beraber, Roma Antlaşması sözkonusu iki hukuk sistemi arasındaki çatışmayı çözümlenmede hareket noktası olabilecek bazı hükümler içermektedir.

Roma Antlaşması'nın 222. maddesine göre, "... Antlaşma, üye devletlerdeki mülkiyet rejimine ilişkin kurallara hiçbir şekilde hâle getirmez." Bu madde ile kasdedilen odur ki, üye devletler mülkiyet rejimi ile ilgili olarak tüm yetkiyi kendilerinde tutmaktadırlar. Bu konuda topluluğa bir devir sözkonusu değildir. Mülkiyet rejimi ile ilgili düzenlemeler üye devletlere bırakılmıştır. Bununla beraber, madde, mülkiyetin özel hukuk hükümlerine göre idaresini ve bu hak üzerindeki tasarrufu Antlaşmanın uygulama alanı dışında tutmamaktadır. Diğer bir deyişle, genel olarak hükmün amacı; ulusal mülkiyet sistemlerini düzenleme hakkını garanti etmek olup, Topluluk kurumlarının sübjektif mülkiyet hakkına müdahale etmesini engellemek değildir.²

Avrupa Birliği Komisyonu da, fikrî haklarla ilgili Yeşil Kitabında 222. maddenin ne şekilde anlaşılması gerektiğini belirtmektedir.³ Komisyona göre, mülkiyetin özel ya da kamu kişilerine devri yani, mülkiyetin millileştirilip millileştirilmeyeceği veya kamu veya özel mülkiyetten diğerine devredilip devredilmeyeceği sorunu üye devletlerin inhisarındadır. Diğer taraftan, mülkiyet haklarının içeriği, onlara sağlanan korumanın kapsamı ve kullanım sınırlamalarına, Topluluk hedeflerinin ve özellikle tek pazarın düzgün çalışmasının gerektirdiği ölçüde Topluluk tarafından müdahale edilebilir. Müdahale, ticareti engelleyici ulusal düzenlemeleri değiştiren, iptal eden veya yeni düzenlemeler getiren topluluk mevzuatının kabulü ve ticareti engelleyici ulusal hakların Antlaşmanın uygulanması yoluyla durdurulması şeklinde olabilir.

2 *COPINGER and SKONE JAMES* on Copyright, Thirteenth Edition by SKONE JAMES E P, London 1991, 424; Opinion of Advocate-General *ROEMER* in *Grundig, Consten v Commission*, ECR [1966] 299.

3 The Green paper on Copyright, COM [88] 172 Final.

Fikrî mülkiyet haklarının da mülkiyet hakkının bir çeşidi olarak bu maddenin kapsamına dahil olduğu tartışmasızdır. Buradan hareketle, Antlaşmanın fikrî mülkiyet haklarına uygulanması ile ilgili olarak, bazı yazarlar ilk zamanlarda 222. maddenin bu uygulamaya engel olduğunu söylemişlerdir. Bu yazarlara göre⁴, fikrî ve sınaî haklar da dahil tüm mülkiyet hakları Antlaşmanın uygulamasından ayrı tutulmuşlardır. Bu sebeple, bu hakların kullanılması ulusal hukuklara tabi olacak ve Antlaşmadan kaynaklanan bir sınırlama bu hakların kullanılmasını engellemeyecektir.

ABAD'ın bu konudaki görüşü, fikrî mülkiyet ile ilgili ilk kararı olan *Grundig-Consten v Commission*⁵ davasında ortaya çıkmıştır. Grundig, Lisans alanı Consten'e ilgili malları Fransa'da satması ve markası olan "Gint"i kullanması için münhasır hak vermişti. Gint markasının Fransa'da tescili Consten tarafından yapılmıştı. Daha sonra, bir ithalatçı Grundig mallarını Fransa'ya ithal etmeye başladı. Bunun üzerine Consten, sözkonusu ithalatçıyı Gint markasının Fransa tesciline dayanarak malların ithalatını durdurmak için dava etti. Bu aşamada Komisyon, Consten'e sözkonusu paralel ithalatı engellemek için Gint markasını kullanmaktan vazgeçmesi yönünde bir karar iletti. Consten ve Grundig'in bu kararın iptali için ABAD'da açmış olduğu davada ABAD şu şekilde karar verdi:

"Paralel ithalatı engellemek amacıyla ulusal marka hukukuna göre mevcut hakları kullanmaktan men kararı bu hakların mevcudiyetini etkilemez fakat 85(1) maddedeki yasağı uygulamanın mümkün olduğu ölçüde o hakların kullanımını sınırlandırır."⁶

ABAD, hakların mevcudiyeti ve kullanılması ayırımı yaparak, karara konu olan marka devir anlaşmasının temel amacının pazar paylaşımı olduğunu tesbit etmiştir. Marka devir anlaşmasının hakların kullanılmasını ilgilendirdiğini ve bu şekilde bir kullanımın rekabeti sınırlandırıcı anlaşmaları geçersiz kılan Roma Antlaşması'nın 85. maddesinin kapsamına girdiğini belirtmiştir. Rekabeti sınırlandırıcı bu anlaşma sözkonusu madde kapsamında değerlendirilerek bu yöndeki bir kullanım engellenmiş olmakla beraber, hakların mevcudiyetine dokunulmamıştır.

Birkaç yıl sonra fakat bu kez patent hakları ile ilgili olarak ABAD, *Parke Davis v Probel* kararında mevcudiyet / kullanım testini biraz daha açık ifade etmiştir.⁷ Parke Davis ilaçla ilgili bir patenti İtalya hariç tüm üye devletlerde kendi adına tescil et-

4 Örneğin, *GOTZEN*, "Gewerblicher Rechtsschutz und Gemeinsamen Markt", GRUR Int., 1958 zikreden JOHANNES D, Industrial Property and Copyright in the European Community Law, 1976, 7; *HEPP*, "The Exercise of Literary and Artistic Property in the European Economic Community" Copyright 1964, 301.

5 Cases 56 and 58/64, [1966] ECR 299.

6 Ibid, 345.

7 Case 24/67 [1968] ECR 55.

tirmişti. İtalya'da o zamanki mevzuat ilaçta patente izin vermiyordu. Davalı ithalatçı İtalya'da satın almış olduğu ilaçları Hollanda'ya ithal etmişti. Bunun üzerine sözkonusu ithalatı engellemek için Parke Davis ithalatçısı Hollanda patentini ihlal ettiğinden dolayı dava etmişti. 222. maddeyle ilgili olarak ABAD şu tesbiti yaptı :

“Patent haklarının mevcudiyeti şu anki durum itibariyle yalnızca bir millî hukuk meselesi olduğuna göre, bu hakların yalnız kullanımı Topluluk hukuku alanına dahildir.”⁸

İlk kez yukarıdaki davalarda adı geçen “hakların mevcudiyeti / kullanımı” doktrini daha sonraki ABAD kararlarıyla bir Topluluk hukuku prensibine dönüşmüştür. Sözkonusu kararlar Topluluk rekabet hukuku ile ilgiliydi. İzleyen 70'li yıllarda verilen kararlarda, doktrin daha kesin bir şekilde vurgulanmıştır. Ayrıca, sözkonusu mevcudiyet / kullanım testinde malların serbest dolaşımını düzenleyen 30-36. maddelerin daha uygun bir zemin oluşturduğu da tesbit edilmiştir.

Antlaşmanın 30. maddesine göre, “ithalattaki miktar kısıtlamaları ile diğer bütün eş etkili önlemler, aşağıdaki hükümler saklı kalmak üzere, üye devletler arasında yasaktır.” Madde 34 aynı sınırlamaların ihracatta da yasak olduğu hükmünü amirdir. Bu hükümler ABAD tarafından ortak pazarın temel prensiplerinden biri olarak geniş bir şekilde yorumlanmaktadır.⁹

Bununla beraber, Antlaşmanın 36. maddesi bazı durumlarda bu kısıtlamaların uygulanabileceğini ya da meşru sayılabileceğini öngörmektedir. Gerçekten, Madenin birinci cümlesine göre, “30'dan 34'e kadar olan maddelerin hükümleri, kamu ahlâkı, kamu düzeni, kamu güvenliği, kişi ve hayvanların sağlıklarının ve yaşamlarının korunması ya da bitkilerle, sanat, tarih ve arkeolojik değeri olan ulusal servetlerin veya ticarî ve sınaî mülkiyetin korunması nedenlerinin haklı kıldığı ithalat, ihracat ya da transit yasaklamalarına veya kısıtlamalarına engel olmaz.” Bu hüküm temel bir prensibe istisna olması sebebiyle ABAD tarafından dar yorumlanmaktadır.

36. maddenin ikinci cümlesi yukarıdaki nedenlerle olabilecek yasaklama veya kısıtlamaların mutlak olmadığını belirterek onları belli şartlara tabi kılmaktadır. Maddeye göre, “Bununla beraber, bu yasaklamalar veya kısıtlamalar, üye devletler arasındaki ticarete ne keyfi bir ayırım ne de bir örtülü kısıtlama biçimi oluşturacaklardır.”

36. madde göstermektedir ki, ticarî ve sınaî mülkiyet ticarete tarife dışı bir engel olarak miktar kısıtlamalarına eş etkiye sahiptir.¹⁰

8 Ibid, 72.

9 Bkz. OLIVER P, Free Movement of Goods in the EEC, 2nd edition, 1988.

10 Bkz. LASOK P, “IPR and Free Movement in the EEC”, [1985] ECLR 249, özellikle 257, 258 ve 262; KORAH V, An Introduction Guide to EEC Competition Law and Practice, 4th Edition, Oxford 1990, 158.

Madde metninde her ne kadar "ticarî ve sınaî mülkiyet"¹¹ deniliyorsa da gerek doktrin¹² gerekse ABAD¹³ bu terimi tüm fikrî mülkiyet haklarını kapsar şekilde yorumlamakta ve sonraki kararlarında "fikrî mülkiyet"¹⁴ terimini tercih etmektedir.

ABAD mevcudiyet / kullanım ile ilgili doktrinini topluluk fikrî mülkiyet hukukunda bir köşe taşı niteliğindeki *Deutsche Grammophone (DG) v Metro* kararında, bu kez malların serbest dolaşımı konusundaki Antlaşma maddelerine dayanarak daha net bir şekilde ifade etmiştir. DG, belli sayıda plakları Fransız yavru şirketi olan Polydor'a satmıştı. Daha sonra Polydor tarafından satışa sunulan bu plaklar Metro şirketi tarafından satın alınıp Almanya'ya ithal edilmişti. Bu ithalata karşı DG, plaklar üzerindeki fikri hakkına bağlantılı (komşu) hakkına dayanarak Metro'ya karşı dava açmıştı. Görüldüğü üzere, bu davada da ulusal bir fikrî mülkiyet hakkına dayanılarak paralel ithalat önlenmeye çalışılmaktadır. Antlaşmanın 177. maddesi uyarınca ön karar istemi ile ABAD'ın önüne gelen bu olayda şu şekilde karar verilmiştir :

"36. maddeden açıkça anlaşılmalıdır ki, Antlaşma bir üye devletin ticarî ve sınaî mülkiyet mevzuatıyla tanınan hakların mevcudiyetini etkilememekle beraber, mamafih bu hakların kullanılması Antlaşmada öngörülen yasakların uygulanmasına konu olabilir."¹⁵

Bu doktrin ABAD'ın daha sonraki kararlarında da hemen hemen aynı ya da benzer kelimelerle uygulanmıştır.¹⁶ ABAD, izleyen kararlarında doktrinini uygulaması bakımından artık 222. maddeye bir atıf yapmamakta ve konuyu daha çok 30-36. maddeler kapsamında ele almaktadır.

11 "Industrial and commercial property".

12 Terimin özellikle fikir ve sanat eserlerine genişletilmesinde görüş ayrılıkları bulunmaktaydı. GOTZEN, Antlaşmanın ekonomik kapsamından yola çıkarak bu çeşit hakların kapsam dışında olduğunu savunurken [Bkz. *GOTZEN Jr*, Het Bestimmingsrecht van de Auteurs, Brussels 1975 zikreden *UBERTAZZI L C*, "Copyright and the Free Movement of Goods", IIC Vol.16 No.1/1985, 49], diğer bazı yazarlar bu görüşü eleştirerek bu hakların da 36. maddedeki terime ve Antlaşmanın uygulama alanına dahil olduğunu savunmuşlardır. Bkz. *DIETZ A*, Copyright in the European Community, 13-15; *UBERTAZZI*, 49-50; *DESURMONT*, "Copyright and the Treaty of Rome Instituting the European Economic Community, RIDA 100 Avril [1979] 146.

13 Fikrî haklara bağlantılı bir hak konusunda Case 78/70, *Deutsche Grammophone v Metro*, [1971] ECR 487; fikrî bir hak konusunda -sinema eserleri- Case 62/79, *Coditel v Cine Vog*, (No.1) [1980] ECR 881; Cases 55 & 57/80, *Membran/K-tel v GEMA*, [1980] ECR, 161; "... ticarî ve sınaî mülkiyetin korunması terimi fikrî haklar daha dahil edebi ve artistik mülkiyeti de kapsar..." Case 262/82, *Coditel v Cine Vog*, (No.2) [1982] ECR 338, paragraf 10; tescilli tasarım hakları Case 144/81, *Keurkoop v Nancy Kean*, (1982) ECR 2853.

14 "Intellectual property". Bkz. ibid, Case 262/82.

15 Paragraf 11.

16 Örnek olarak bkz. Case 192/73 *Van Zuylen v HAG* [1974] ECR 744; Case 15/74, *Centrafarm v Sterling Drug*, [1974] ECR 1147; Case 16/74 *Centrafarm v Winthrop*, [1974] ECR 1194; Case 119/75 *Terrapin v Terranova* [1976] ECR 1061; Case 102/77 *Hoffman-La Roche v Centrafarm* [1978] ECR 1164; Case 3/78 *Centrafarm v American Home Products* [1978] ECR 1840; Case 58/80 *Dansk Supermarked v Imerco*, (1981) ECR 181; Case 1/81 *Pfizer v Eurim- Pharm* [1981] ECR 2925.

Mevcudiyet / kullanım doktrini pek açık olmaması ve sun'î bir ayırım olması sebebiyle eleştirilmektedir.¹⁷ Farkın tesbiti aşırı durumlar hariç çok zor olmaktadır. Aslında, ABAD böylelikle kendisine hukuk yaratmak için açık bir kapı bırakmış olmaktadır. Çünkü, ileride görüleceği üzere bazı kararlarında hakların kullanımını Antlaşma hükümlerine uygun bulurken diğer bazılarında uygunsuzluk bulunduğunu tesbit etmiştir.

DG kararı, paralel ithalatı veya malların serbest dolaşımının ulusal fikrî mülkiyet haklarına dayanılarak sınırlandırılması ile ilgili olarak diğer bir prensibin doğumuna da sebep olmuştur. Bu kararda ABAD, 36. maddenin 1. cümlesinde fikrî mülkiyet haklarının korunması amacıyla 30-34. maddelerdeki prensiplere getirilebilecek sınırlandırmalar konusunda, ilgili "hakkın özel mevzuu" kriteri ile bağdaştırıcı bir yol izlemiştir. Buna göre, madde 36'da malların serbest dolaşımına getirilebilecek istisnalar, ancak bu istisnaların sözkonusu fikrî mülkiyetin "özel mevzuu"nu ya da özünü oluşturan hakları korumayı amaçladığı ölçüde mümkün olacaktır. Hakkın özel mevzuu kriteri ile ABAD, hakkın mevcudiyeti ve kullanılması arasındaki farkı da belirginleştirip açıklamaya çalışmıştır. Bu haliyle 36. maddedeki istisna, sözkonusu fikrî mülkiyetin özel mevzuunu oluşturan hakların korunması amacıyla uygulanabilecektir. Diğer bir deyişle, Antlaşma hükümleri ve prensipleri fikrî mülkiyet haklarının korunması için feda edilebilecektir. Böylelikle ABAD, 36. maddedeki istisnanın uygulama alanını bu kriteri uygulayarak daraltmıştır.¹⁸ Bu durum istisnaların dar yorumlanması ilkesine de uygun düşmektedir.

Bu kriter gereğince, bir millî fikrî mülkiyet hukuku kuralınının 36. madde anlamında sınırlandırıcı etkisinin kabul edilebilirliği ya da meşruiyeti için ABAD, o hükmün fikrî mülkiyeti koruyucu vasfının tesbiti ile yetinmeyecek fakat, ayrıca, bu hükmün sözkonusu fikrî mülkiyetin "özel mevzuu"nun korunması için gerekli olmasını da arayacaktır. Sözkonusu hakkın hak sahibi tarafından "özel mevzuu" dışında kullanılması halinde bu husus 30. madde ile yasaklanmış olan; malların serbest dolaşımı üzerinde bir kısıtlama ya da sınırlandırma oluşturacaktır.

Denilebilir ki, 36. madde ile sağlanan koruma, yani millî fikrî mülkiyet haklarının Antlaşma hükümleri ve prensiplerine üstünlüğü istisnası zayıf bir koruma olmaktadır. Çünkü, korunan yalnızca hakkın özel mevzuudur.¹⁹

17 Bkz. *GROVES/MARTINOMISKIN/RICHARDS*, Intellectual Property and the Internal Market of the European Community, 1993, 6-7; *BEIER F K*, "Industrial Property and the Free Movement of Goods in the Internal European Market", IIC Vol.21 No.2/1990, 147-148; *KEELING D*, "Intellectual Property Rights and the Free Movement of Goods in the European Union", Brook. J. Int'l L. Vol.XX:1 1993, 134.

18 *LASOK P*, 257; karş. *MARENCO G / BANKS K*, "Intellectual Property and the Community Rules on Free Movement: Discrimination Unearthed", ELR, 1990/3, 224, özellikle 236-238.

19 *LASOK D*, "Copyright in the European Community", British Culture, September 1, 100-118, 101.

Tüm bunlara rağmen, ABAD'ın kriteri çok kesin ve açık olmaktan uzaktır.²⁰ Genel geçerliliği olan bir tanım da henüz verilebilmiş değildir. Ancak, ABAD vermiş olduğu kararlarında her olay, daha doğrusu fikrî mülkiyet hakkı için o hakkın "özel mevzuu"nu tesbit etmiştir. Kriter daha çok bir çerçeve olarak bulunmakta ve ABAD tarafından ilgili kararda içeriği doldurulmaktadır.

ABAD'ın kararlarından hareketle çeşitli fikrî mülkiyet haklarının koruma kapsamındaki "özel mevzuu"nu şu şekilde sıralayabiliriz :

Patent hakkının "özel mevzuu", patent hakkı sahibinin doğrudan veya üçüncü kişilere lisans vermek suretiyle sözkonusu sınaî ürünleri üretmek, onları ilk satışa arz etmek amacıyla buluştan münhasır faydalanma ve olabilecek ihlallere karşı koyma hakkını garanti etmektedir.²¹ Ayrıca, patent hakkının özel mevzuu yaratıcı çaba için bir ödül elde etmeyi²² de içerir.

Markalar konusunda ise hakkın özel mevzuu²³, üç temel unsuru kapsamaktadır. Bunlar markayı münhasır kullanma hakkı, markayı satışa ilk sunma hakkı²⁴ ve son tüketicilere ürünün aynı kalitede olduğu ve aynı orijinde olduğunu garanti etmektedir.²⁵

Tasarım ya da dizayn haklarında ise, fikrî mülkiyet hakkının özel mevzuu patentlerdekine benzer şekilde münhasır üretim hakkı ile ilk satışa sunma hakkıdır.²⁶

Fikrî haklar konusunda ise hakkın özel mevzuu çeşitli olabilmektedir.²⁷ Sinema

20 Bu niteliği sebebiyle kriter bazı yazarlarca eleştirilirken, diğer bazıları ise, kriterin millî fikrî mülkiyet hakları ile Antlaşmanın temel prensipleri arasındaki ihtilafı çözümlenmeye yarayan ya da uzlaştıran bir araç olarak görürler. İlk grup için bkz. *BEIER*, IIC 1990/2, 148; *MARENCO/BANKS*, 229 vd. İkinci grup için bkz. *LASOK P*, 257; *KEELING*, 136.

21 Case 15/74, *Centralarm v Sterling Drug*, [1974] ECR 1147, paragraf 9; Case 19/84 *Pharmon v Hoechst*, [1985] ECR 2298, paragraf 26; Case 235/89, *Commission v Italy*, [1992] ECR I-777, paragraf 17; Case 30/90 *Commission v United Kingdom*, [1992] ECR I-829, paragraf 21; Case 191/90 *Generics v Smith Kline French*, [1993] 1 CMLR, 89, paragraf 23.

22 Case 187/80 *Merck v Stephar*, [1981] ECR 2081 paragraf 10.

23 Bkz. *STUART L M* "The Function of Trade Marks and the Free Movement of Goods in the European Economic Community" 7 IIC 27 [1976]; *BEIER F K*, "The Doctrine of Exhaustion in EEC Trademark Law-Scope and Limits", 10 IIC 20 [1979].

24 Case 16/74 *Centralarm v Winthrop*, [1974] ECR 1194 paragraf 8.

25 Case 119/75 *Terrapin v Terranova* [1976] ECR 1061 paragraf 6. Sözü edilen temel unsurlar sonraki kararlarda da tekrar edilmişlerdir. Bkz. Case 192/73 *Van Zuylen v HAG* [1974] ECR 744 paragraf 10; Case 102/77 *Hoffman-La Roche v Centralarm* [1978] ECR 1164 paragraf 7; Case 3/78 *Centralarm v American Home Products* [1978] ECR 1840 paragraf 11; Case 1/81 *Pfizer v Eurim Pharm* [1981] ECR 2925 paragraf 7; Case 10/89 *CNL-Sucal v HAG* [1990] ECR I-3758 paragraf 14; Case 9/93 *IHT Internationale v Ideal Standard* [1994] ECR 6-2847 paragraf 33.

26 Case 144/81 *Keurkoop v Nancy Kean* [1982] ECR 2853 paragraf 22; Case 53/87 *Cicra-Maxicar v Renault* [1988] ECR 6071 paragraf 11; Case 237/87 *Volvo v Veng* [1988] ECR 6235 paragraf 8.

27 Genel olarak bakınız. *UBERTAZZI*, supra; *JOLIET R / DELSAUX P*, "Copyright in the Case Law of the Court of Justice of the European Communities", in *Copyright in Free and Competitive Markets*, Edited by CORNISH W R, Oxford 1986, 21; *DEFALQUE L*, "Copyright- Free Movement of Goods and Territoriality: Recent Developments", [1989] 12 EIPR 435.

eserlerinde, hak sahibinin filmin her gösterimi için ücret talep etme hakkı hakkın "esaslı fonksiyonu"nun²⁸ bir parçasıdır.²⁹ Eser sahibi bir kez gösterime sunmakla bu hakkını tüketmiş olmaz. Münhasır gösterim ya da kamuya arz, münhasır çoğaltma ve münhasır ticarî işletme hakları da fikrî hakların esaslı fonksiyonlarındandır.³⁰

Son olarak, yeni tür bitki üreticilerinin geliştirdikleri yeni üretim teknikleri üzerindeki fikrî mülkiyet hakları bakımından; bu haklar diğer sınai ve ticarî mülkiyetten ayrı tutulmamaktadırlar.³¹ Gerçekten, bu hakların "özel mevzuu" da patentlerle benzerdir.³²

Topluluk hukukunun temel prensiplerinden olan malların serbest dolaşımı ve millî hukuk kaynaklı fikrî mülkiyet haklarının korunması şeklinde birbiriyile çelişen iki menfaati uzlaştırma yönünde ABAD tarafından geliştirilen diğer bir önemli prensip "hakların tüketilmesi"dir.³³

Fikrî bir mülkiyet hakkı sahibi, fikrî mülkiyete konu olan malı hakkın geçerli olduğu ülkede kendi kıraziyle ilk kez satışa sunmasıyla o hakla ilgili yayma (dağıtım) hakkını tüketmiş olur. Bu ilk satış ya da pazarlamadan sonra, takip eden satış ve el değiştirmelere fikrî mülkiyet hakkına dayanarak karşı koyamaz.³⁴

Hakkın tüketilmesi uluslararası olabileceği gibi bölgesel veya ülkesel de olabilir. Uluslararası tüketimde, ilgili mallar hak sahibi tarafından dünyanın herhangi bir yerinde pazarlandıktan sonra artık o mal üzerindeki patent ya da marka hakkına dayanılarak mal üzerindeki sonraki işlemler hak sahibinin kendi ülkesinde dahi en-

28 "Essential Function". Bu tabir bazı kararlarda "özel mevzuu" ile aynı anlama gelmek üzere kullanılmıştır.

29 Case 62/79 *Coditel v Cine Vog* [1980] ECR 903 paragraflar 14-16; Case 262/81 *Coditel v Cine Vog* [1982] ECR 3401 paragraf 12.

30 Cases 55 ve 57/80 *Musikvertrieb Membran v GEMA* [1981] ECR 162 paragraflar 12-13; Case 158/86 *Warner Brothers v Christiansen* [1988] ECR 2629 paragraf 13; Case 341/87 *EMI v Patricia* [1989] ECR 95 paragraf 7.

31 Case 258/78 *Nungesser - Eisele v Commission* [1982] ECR 2015 paragraf 43.

32 Case 235/89 *Commission v Italy* [1992] ECR I-777 paragraf 17.

33 Bkz. *WALBROECK M*, "The Effects of the Rome Treaty on the Exercise of National Industrial Property Rights" *The Antitrust Bulletin*, 1976 99-135; *GLADWELL D*, "The Exhaustion of Intellectual Property Rights", [1986] 12 *EIPR* 366-370; *GROVES/MARTINO/MISKIN/RICHARDS*, 8vd.

34 Bu prensibin ilk uygulaması, patent hakkının tüketilmesi ile ilgili olarak Alman Yüksek Mahkemesinin 1902 yılında vermiş olduğu karardır. *BEIER*, IIC 1990/2, 152. Prensip Amerikan hukukunda da "ilk satış doktrini" olarak adlandırılmaktadır. *MILLER A R / DAVIS M H*, *Intellectual Property- Patents Trademarks and Copyright*, Second edition, St. Paul 1990, 135, 323-326.

gellenemez.³⁵ Bununla beraber, hakkın ülkeselliği prensibinin sıkı bir şekilde uygulandığı durumlarda; hakkın tüketiminin hakkın tanınmış olduğu ülke ile sınırlı olduğu hallerde, artık ülke dışındaki satış veya pazarlama ülke içindeki hakkın tüketilmesi sonucunu doğurmayacaktır. Böylece, bir fikrî mülkiyet hakkı sahibi başka ülkelerde doğrudan ya da dolaylı olarak sahibi olduğu haklarla ilgili malların ülkeye girişinde, bu ülkedeki fikrî mülkiyet hakkına dayanarak bu ithalatı -paralel ithalat- engelleyebilecektir. Böyle bir imkân ise, hak sahibinin dünya pazarını ülkesel ve ulusal fikrî mülkiyet hakları ile bölebilmesini ve serbestçe hareket edebilmesini sağlayacak ve uluslararası serbest ticarete bir engel oluşturacaktır.

Avrupa Topluluğu hukukunda ise, problem ilk kez KOCH ve FROSCHMAIER tarafından ortaya konulmuştur.³⁶ Yazarlar fikrî mülkiyet haklarının tüketilmesinin Topluluk alanında kabul edilmesini rekabet hukuku kurallarına (Roma Antlaşması Madde 85 ve 86) dayanarak ortaya koymuşlardır. Ancak, ABAD daha farklı bir yol izleyerek bu konuda malların serbest dolaşımı ile ilgili hükümlerin uygulanmasının sözkonusu olacağını belirtmiştir.

Gerçekten, DG kararına göre, şayet ilgili mallar daha önce hak sahibi veya onun rızasıyla başka bir topluluk üyesi ülkede satışa sunulmuşsa, sözkonusu fikrî hak, mezkûr satışın ya da pazarlamanın yalnızca kendi ülkesinde yapılmış olmamasından bahisle malların o ülkeye ithalatını engellemek için kullanılamaz. Böyle bir engelleme, Topluluk içindeki ayrı ulusal pazarların bu şekliyle devamına yol açar ki, bu da Roma Antlaşması'nın esaslı amacı olan tek pazarı gerçekleştirme hedefine ters düşer.³⁷

Böylelikle ABAD ilk kez fikrî mülkiyet haklarının topluluk çapında tüketilmesi ilkesini kabul etmiştir. Bu prensip daha sonra, ABAD'ın diğer kararlarında patent hakları konusunda da uygulanmıştır. İlk olarak *Centrafarm v Sterling Drug Davasında*³⁸,

35 Çok taraflı uluslararası düzenlemelerde "hakların tüketilmesi" hakkında; GATT Antlaşması Madde XX [d] bir çeşit uluslararası tüketme öngörmektedir. Ancak, Antlaşma hükümleri doğrudan uygulanmadığından yalnızca üye ülkeler üzerinde bağlayıcıdır. Bkz. *PERROTT D L*, "The Exhaustion of Intellectual Property Rights as a Constraint on Multinationals" *PERROTT/POGANY I*, Current Issues in International Eusiness Law, 1988 Newcastle-upon-Tyne, içinde 44-67, 55. Yeni Dünya Ticaret Örgütü [WTO] kapsamında imzalanan TRIPS Antlaşmasında ise, 6. madde "Tüketme" başlığını taşır. Ancak, bu konuda kesin bir tavır almamıştır. En azından Antlaşma hakların uluslararası tüketimine uygulanmaz. Bu konuda düzenleme üye ülkelere bırakılmıştır. Bkz. *YUSUF A/MONCAYO von HASE A*, "Intellectual Property Protection and International Trade, Exhaustion of Rights Revisited" *World Competition* Vol.16 1992 115-132, 127 vd.; *BRONCKERS M C E J*, "The Impact of TRIPS: Intellectual Property Protection in Developing Countries", 31 CMLRev 1994 1245-1281, 1265-1269.

36 *KOCH N / FROSCHMAIER F*, "Patentgesetze und Territorialitätsprinzip im Gemeinsamen Markt" [1965] GRUR-Ausl. 121; İngilizce tercümesi için bkz. "The Doctrine of Territoriality in Patent Law and the European Common Market" Vol.9 IDEA No.2 Summer 1965. Zikreden WAELBROECK, 100-101.

37 Paragraf 12.

38 Case 15/74 [1974] ECR 1147, paragraf 7.

paralel ithalata hakların tüketilmesi prensibi gereğince izin verilmiştir. *Merck v Stephar* davasında³⁹ ise, patent sahibi, patentli malı ilk kez pazara patent koruması olmayan bir üye ülkede sunmuş olsa dahi, o malın yeniden patent haklarına sahip olduğu kendi ülkesine ithalatına hakların tüketilmesi prensibi gereğince karşı koyamayacağına karar verilmiştir. *Pharmon v Hoechst*⁴⁰ davası zorunlu lisans ile ilgiliydi. Bu davada, zorunlu lisans suretiyle üretilen malın paralel ithalatında, bu çeşit lisansda hak sahibinin "rıza"sı olmaması sebebiyle hakların tüketilmesi prensibi uygulanmamıştır. Yeni bir karar olan *Generics v Smith Kline & French*⁴¹ kararında, patentli ürünün diğer üye ülkelerden ithali imkânı varken, mecburi lisans öngören ulusal patent mevzuatının bu hükmü Antlaşmanın 30-36 maddelerine aykırı bulunmuştur. ABAD'a göre, böyle bir koruma patent hakkının "özel mevzuu"na dahil değildir ve bu sebeple de 36. maddedeki istisnadan yararlanamaz.⁴²

Aynı şekilde, patent haklarının tüketilmesi henüz yürürlükte olmayan "Topluluk Patent Anlaşması"nın 32. maddesinde, Topluluk patentleri için ve madde 81'de ulusal patentler için de kabul edilmiştir.⁴³

Hakların tüketilmesi markalar konusunda da geçerlidir. ABAD'ın kararlarını⁴⁴ tabii, markalar konusundaki Topluluk Yönergesi ve Tüzüğü de marka haklarının Topluluk çapında tüketilmesini kabul etmiştir.⁴⁵ Prensip, tasarım hakları ve fikrî haklarla ilgili olarak da uygulanmıştır.

39 Case 187/80 [1981] ECR 2063.

40 Case 19/84, [1985] ECR 2281.

41 Case 191/90, [1993] 1 CMLR 89, paragraf 24.

42 Bu son konuda ayrıca bkz. *Commission v United Kingdom ve Commission v Italy* kararları.

43 Bkz. *infra* not 84 ve 85. Topluluk Bitki Çeşitliliği Hakkındaki Tüzüğün 16. maddesi de hakların tüketilmesi ilkesini benimsemiştir.

44 İlk olarak Case 16/74 *Centrafarm v Winthrop* [1974] ECR 1183; daha sonra Case 1/81 *Pfizer v Eurim-Pharm* [1981] ECR 2913; markanın hak sahibinin rızası olmadan -kumulaştırma- başka bir üye ülkede diğer bir kimsenin eline geçmesi halinde, bu son ülkeden yapılan ithalat marka sahibi tarafından marka hakkına dayanarak engellenebilir. Rıza harici el değiştirme hakkın tüketilmesi sonucunu doğurmaz. Bkz. Case 10/89 *CNL-SUCAL v Hag* [1990] I ECR 3711. ABAD 1994 tarihli *IHT v Ideal Standard* [Case 9/93 [1994] ECR 2838] kararında bir adım daha giderek, markanın tek pazar içinde belli bir ulusal pazara ilişkin olarak hiçbir ekonomik bağlantısı olmayan bir üçüncü kişiye ihtiyarî devri halinde de, bu ülkeden yapılan ithalatın engellenebileceğini belirtmiştir. Bu halde, hakların tüketilmesini kabul etmemiştir. Markanın devrindeki rıza, hakların tüketilmesinde sözkonusu olan rıza değildir. Çünkü, bu devirle devreden hak sahibi, devrettiği ülkede markanın tabii olduğu ürünler üzerindeki kontrolünü ekonomik bağlantı olmaması sebebiyle kaybetmiştir. Son olarak, markayı taşıyan ürünlerin paralel ithalatçıları tarafından yeniden ambalajlanarak ithalata durumunda, bu hususun 30-36. maddeler kapsamında marka hakkına dayanılarak engellenmesi hakkında bkz. Case 102/77 *Hoffmann-La Roche v Centrafarm*, Case 3/78 *Centrafarm v American Home Products* ve Case 1/81 *Pfizer v Eurim-Pharm* kararları. Kararların değerlendirilmesi için bkz. *WYATT D / DASHWOOD A*, *European Community Law, Third Edition*, London 1993, 573-577.

45 Sırasıyla madde 7 ve madde 13. Bkz. *infra* not 106 ve 110.

Hakların tüketilmesi tescilli tasarım haklarına da uygulanmıştır. Kararlarda, hak sahibinin ya da ona ekonomik veya hukukî olarak bağlantılı olan kişilerin rızası olmadan başka bir üye ülkede pazara sunulmuş veya üretilmiş olan malların ithalinin engellenebileceğine hükmedilmiştir.⁴⁶

Fikrî haklar konusunda da hakların tüketilmesi prensibi uygulanmaktadır. Ancak, fikrî haklarda bazı özellikler de mevcuttur. ABAD kararlarında, fikrî hakların kiralanması veya tekrar eden kamuya arz ya da gösterim suretiyle kullanılabilmesi durumlarla, maddî malların üzerindeki fikrî hakların kullanımı arasında ayırım yapmaktadır. *Musik-Vertrieb Membran v GEMA*⁴⁷ davasında, ses taşıyıcılarının çoğaltılmasında ödenecek olan fikrî hak bedellerinin üye ülkelerde farklı olması durumunda; daha az bedel olan ülkeden daha fazla olan üye ülkeye sözkonusu ses taşıyıcılarının ithalinde, aradaki farkın meslekî birlik, GEMA tarafından ithal edilen ülkenin fikrî hak hukukuna dayanılarak istenilmesi sözkonusuydu. ABAD, hakların tüketilmesi ilkesi gereğince; ses taşıyıcılarının Toplulukta ilk üye ülkede pazara sunulması ile artık o malın Topluluk içinde dolaşımında bu ilave bedelin istenemeyeceğine karar vermiştir.

Dansk Supermarked v Imerco davasında⁴⁸, tatbikî sanatlardaki fikrî hakla ilgili olarak; sözkonusu malların paralel ithalinde malların Topluluk pazarına hak sahibinin lisans alanı tarafından sunulması durumunda fikrî haklara dayanmanın bu ithalatı engellemeyeceğine karar verilmiştir.

Şu kararlarda ise hakların tüketilmesi ABAD tarafından kabul edilmemiştir: *Warner Brothers v Christiansen* kararında⁴⁹, video kasetlerinde tesbit edilmiş filmlerin kiralanması konusunda; video kasetlerin satışının veya dağıtımının hak sahibinin kiralama haklarını tüketmediğine karar verilmiştir. Bu kural, kiralama hakkının kasetlerin pazara ilk sunulduğu üye ülkede tanınmamış olması halinde de değişmez. Korunmanın talep edildiği ve hakkın mevcut bulunduğu ülkede olması yeterlidir. *EMI Electrola v Patricia* kararında⁵⁰ ise, fikrî hak koruma sürelerinin ihraç eden ülkede dolmasından sonra, bu ülkede hukuka uygun olarak fakat hak sahibinin rızası olmaksızın üretilen ses taşıyıcılarının, koruma süresi henüz dolmayan üye ülkeye ihracı sözkonusuydu. Aynı hak için daha uzun koruma süresi kabul etmiş olan bu son ülkedeki fikrî hak mevzuatına dayanılarak malların serbest dolaşımına ve bu ithalata engel olu-

46 Bkz. Case 144/81 *Keurkoop v Nancy Kean Gifts*, Case 53/87 *CICRA v Renault* kararları.

47 18, 25-27. paragraflar.

48 11 ve 12. paragraflar.

49 Paragraf 19.

50 Paragraf 14.

nabileceğine karar verilmiştir. *SACEM*⁵¹ kararlarında⁵² ise, üretildiği üye ülkede bu üretim ve satış için fikrî hak bedeli ödenen ses taşıyıcılarının, ithal edildiği diğer bir üye ülkede diskoteklerde çalınması halinde, bu son ülke hukukuna göre kamuya arz hakkına ek bir hak olan “Mekanik ek çoğaltım hakkı” için bedel talebi haklı bulunmuştur. Karara göre, malların serbest dolaşımı bu yöndeki bir fikrî hak mevzuatının uygulanmasını engellemez.

Son olarak, *Cinéthèque v FNCF* kararında⁵³, video kasetlerinde tesbit edilmiş olan sinema filmlerinin ithali ve ithal edilen nüshaların dağıtımı ile ilgili olarak, sinema eserlerindeki fikrî hakların kullanılması hususunda kronolojik bir sıra öngören millî hukuka (Fransız) dayanarak bu ithalata ve dağıtıma karşı konulması malların serbest dolaşımına aykırı bulunmamıştır.

Hakların tüketilmesi prensibinin üçüncü ülkelerden gelen fikrî mülkiyet ürünlerine uygulanması konusunda ise, uygulamada iki karar tesbit edilebilir.⁵⁴ İlki, marka hakkı ile ilgili olan *EMI v CBS*⁵⁵ davalarında, ikincisi ise fikrî haklarla ilgili olan *Polydor v Harlequin*⁵⁶ davasında verilmiş kararlardır.

İlk davada, konu Topluluk ile üye olmayan ABD arasındaki ticaretti. EMI, “Columbia” markasının Fransa hariç tüm Topluluk ülkelerinde, CBS ise, aynı markanın Topluluk hariç tüm dünyada sahibiydi. CBS, markayı taşıyan ses taşıyıcılarını Topluluğa ithal ettiğinde, EMI bu ithalatın ve pazarlamanın markasını ihlal ettiğinden bahisle durdurulmasını istedi. ABAD, üçüncü bir ülkeden yapılan ithalatta, marka hakkına dayanılarak bu ithalatın durdurulmasının Antlaşmanın 30. maddesine aykırı olsa bile, Topluluk içindeki malların serbest dolaşımını etkilemediğinden dolayı mümkün olduğu sonucuna varmıştır.⁵⁷ Yani, üçüncü ülke ile ithalatta hakların tüketilmesini - uluslararası tükenme- kabul etmemiştir.⁵⁸

51 Societe des Auteurs, Compositeurs et Editeurs de Musique. Fransız eser sahipleri meslek örgütü.

52 Case 402/85 *Basset v SACEM* [1987] ECR 1747; Case 270/86 *Cholay v SACEM* [1990] ECR-I 4607; Case 395/87 *Ministere Public v Tournier* [1989] ECR 2521.

53 Cases 60 ve 61/84 [1985] ECR-6 2605.

54 Topluluğun Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi (EFTA) üyesi ülkeleri ile oluşturduğu Avrupa Ekonomik Bölgesi (EEA) Anlaşması kapsamında da fikrî mülkiyet haklarının tüketilmesi konusu gündeme gelmiştir. Açık ve kesin bir hüküm bulunmaması karşısında; Anlaşmada prensibin kabul edildiği yönünde görüş ayrılıkları vardır. Prensibin lehinde bkz. *PRANDL F*, “Exhaustion of IP Rights in the EEA Applies to Third-Country Goods Placed on the EEA Market”, [1993] 2 ECLR özellikle 43-44; Aksi fikirde *ABBEY M*, “Exhaustion of IP Rights under the EEA Agreement Does not Apply to Third Country Goods” [1992] 6 ECLR özellikle 232-233.

55 Cases 51, 86 ve 96/75, *EMI v CBS United Kingdom*, *EMI ve CBS Gramophone* ve *EMI v CBS Schallplatten* [1976] ECR 811, 871 ve 913 sırasıyla.

56 Case 270/80 [1982] ECR 329.

57 Case 51/75’in 10. paragrafı.

58 Kararın bu yönden eleştirisi için bkz. *BEIER*, 21 IIC 1990/2, özellikle 157-160.

İkinci davada ise, sözkonusu ithalat şu anda Topluluk üyesi olan fakat dava zamanında Toplulukla serbest ticaret anlaşması bulunan Portekiz'den yapılmıştı. Olayda, Polydor belli plakların üretimi için kardeş şirketi olan RSO Records'dan lisans almıştı. Aynı şekilde, sözkonusu plakların basımı ve dağıtım için Portekiz'de de iki ayrı şirkete lisans verilmişti. Bu arada, Harlequin adlı İngiliz şirketi fikrî hak konusu olan plakları Portekiz'den İngiltere'ye ithal etti. Sözkonusu ithalatta ne fikrî hak sahibinin ne de İngiliz lisans alanın rızası alınmıştı.

Fikrî hak sahibi ve İngiliz lisans alanı, ithalatçılar hakkında fikrî haklarının ihlali sebebiyle dava açtılar. ABAD'ın önüne gelen davada, Portekiz Serbest Ticaret Anlaşması Toplulukla Portekiz arasında malların serbest dolaşımı ile ilgili olarak Roma Antlaşması'nın 30-36. maddeleri ile aynı hükümler içermesine rağmen hakların tüketilmesi ilkesini kabul etmedi.⁵⁹ ABAD'a göre, Serbest Ticaret Anlaşması, Topluluk Roma Antlaşması ile aynı hedefe yönelik değildir. Roma Antlaşması diğerinin aksine iç pazar şartlarına olabildiğince yakın bir "tek pazar"ı hedeflemektedir.⁶⁰ Bu sebeple, hakların tüketilmesi ilkesine prim verilerek, fikrî mülkiyet haklarının malların serbest dolaşımı karşısında sınırlandırılmasını kabul etmemiştir.

Türkiye'nin Toplulukla ticareti bakımından, Gümrük Birliği kapsamında hakların tüketilmesi kabul edilmemiştir.⁶¹ Gerçekten, Gümrük Birliği Kararının Fikrî Mülkiyet hakları ile ilgili EK 8'in 9/2. maddesi açıkça; karar kapsamında taraflar arasındaki ticarî ilişkilerde fikrî, sınaî ve ticarî mülkiyet haklarının tüketilmesinin uygulanmayacağını belirtmektedir. Gümrük Birliği'nin sınaî mallarda malların serbest dolaşımını öngörmesine ve buna bağlı olarak diğer uyumlaştırıcı mevzuatla beraber tek pazara çok yakın bir pazar hedeflemesine rağmen, hakların tüketilmesinin kabul edilmeyişi isabetsiz olmuştur. Özellikle, Antlaşmanın 30-36 maddelerinin aynen Gümrük Birliği için de geçerli olduğu⁶² ve hatta bu konudaki Topluluk Mahkemesi kararlarının da yorumda kullanılacak olması karşısında mevcut hükmü izah etmek zordur.

Hakların tüketilmesi prensibinin uygulanması, daha sonraki kararlarda biraz daha genişletilmiştir. Fikrî bir mülkiyet hakkı sahibi veya onun rızası ile veya ona

59 Paragraf 15.

60 Paragraf 18. Karar haklı olarak, hakkın özel mevzuunun bir fikrî mülkiyet hakkının ortak pazarda veya serbest ticaret bölgesinde olmasına göre değişmesinin anlaşılır olmadığı sebebi ile eleştirilmiştir. Bkz. *JOLIET/DELSAUX*, 32. Bu kararın verilmesinden önce yayınladığı makalesinde WAELBROECK, Topluluğun yapmış olduğu serbest ticaret anlaşmalarına -Portekiz dahil- atıf yaparak hakların tüketilmesinin bu anlaşmalar kapsamında da uygulanabileceğini belirtmektedir. (*WAELBROECK*, 111-112).

61 Öte yandan, Gümrük Birliği Kararı uyarınca Türk fikrî mülkiyet hukukunda yapılan yeni düzenlemelerde hakların tüketilmesi kabul edilmiştir. Patent Hakkının Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname KHK/551 madde 76; Markaların Korunması Hakkında Kararname KHK/556 madde 13. Gümrük Birliği ile uyum konusunda genel olarak bkz. *Gümrük Birliği Rehberi*, Emlak Bankası Ocak-1996, 121 vd. M.Ü. AT Enstitüsü tarafından hazırlanmıştır.

62 Bkz. AB-Türkiye Ortaklık Konseyi Gümrük Birliği Kararı madde 5, 6 ve 7.

hukukî veya ekonomik olarak bağlı olan bir kimse tarafından Topluluk üyesi ülkelerden birinde, hukuka uygun olarak pazara sunulan bir ürünün ithali, sözkonusu fikrî mülkiyet hakkına dayanılarak engellenemeyecektir. Hak sahibi o alandaki fikrî mülkiyet hakkını, ürününü Topluluk üyesi herhangi bir ülkede pazara sunmakla tüketmiştir. Burada ABAD'ın hakların tüketilmesine esas aldığı kriterlerden bir diğerinin de "rıza" kriteri olduğunu söyleyebiliriz. ABAD, fikrî mülkiyet konusu ürünün pazara ilk sunulduğunda ilgili hak sahibinin rızasını aramaktadır.⁶³

Hakların tüketilmesi prensibinin arkasındaki gerekçe; hakkın özel mevzuuna ilişkin olarak 30. maddedeki yasaklamalara Antlaşmanın 36. maddesi ile getirilen istisnanın sınırlandırılmasıdır. Hakkın tüketilmesinin kabul edildiği ve paralel ithalata mevcut fikrî mülkiyet hakkına rağmen izin verildiği durumlarda, artık hakkın özel mevzuunun korunmasından bahsedilemeyecektir. Diğer bir deyişle, hakkın kullanılması 36. maddenin birinci cümlesi bakımından meşru sayılmayacaktır. Çünkü, böyle bir kullanım, birinci cümledeki istisnayı 36. maddenin ikinci cümlesi ile sınırlayan hükümle karşılaşacaktır. Bu şekilde bir kullanım, Topluluk ticaretinde keyfî bir ayrımcılık veya örtülü bir sınırlandırma olarak kabul edilecektir.

Hizmetlerin serbest dolaşımı ile ilgili olarak, Antlaşmanın 59. maddesine dayanarak da fikrî mülkiyet haklarının sınırlandırılması gündeme gelmiştir.⁶⁴ *Coditel v Ciné Vog'* (No.1) davasında, sinema filmlerinin kablo televizyon ile yayınlanması sırasında sözkonusu olabilecek fikrî hak ihlalinin hizmetlerin serbest dolaşımı ile olan ilişkisi incelenmiştir.⁶⁵ *Ciné Vog*, bir sinema filminin bir Topluluk üyesi ülkedeki gösterim haklarını devralmıştı. Davalı kablo televizyon şirketi *Coditel* ise, başka bir üye ülkede orijinal hak sahibinin rızası ile üçüncü bir kişi tarafından televizyonda yayınlanan aynı filmi, *Ciné Vog*'un gösterim hakkına sahip olduğu ülkede kablo televizyona ileterek gösterime sunmuştur. *Ciné Vog* bunun üzerine fikrî hakkının ihlal edilmesi sebebiyle *Coditel*'i dava etmiştir. *Coditel* ise, sözkonusu filmin kablo iletimi ile aldığı üye ülkede hak sahibinin rızası ile gösterime sunulduğu ve bu sebeple *Ciné Vog*'un bu iddiasının hizmetlerin serbest dolaşımına 59. madde ile yasaklanan bir engel olduğunu ileri sürmüştür. ABAD ise, sinema eserleri üzerindeki gösterim-yayın hakkına da-

63 Bkz. Yukarıda dipnot 38, 40, 44 ve 46'daki kararlar.

64 Fikrî haklarla ilgili olarak, neyin malların serbest dolaşımına neyin hizmetlerin serbest dolaşımına konu olduğu, diğer bir deyişle mal-hizmet ayrımı için bkz. *Case 155/73 Italian State v Sacchi* [1974] ECR 409 6-7. paragraflar; *Case 52/79 Procureur du Roi v Debauve* [1985] ECR 533 8. paragraf. Bkz. *EMPEL M v,* "Pennies from Heaven or Pie in the Sky? Commercial Television and the Freedom of services in the EEC" 15 IIC 1984/4 478-487.

65 Sinema eserleri üzerindeki fikrî hakkın niteliği hakkında şu tesbit yapılmıştır: Bu eserler edebî ve artistik eserler grubuna dahil olup süresiz olarak tekrar edilebilen kamuya arz suretiyle kullanılırlar. Bu haliyle, kamuya arzında eserin maddî biçiminden ayrılamayan diğer edebî ve artistik eserlerden örneğin; kitaplar ve plaklar gibi farklı nitelik arzederler. (*Coditel v Ciné Vog* (no.1) paragraf 12). Eserler kamuya arzında maddî biçimlerinden ayrılabilirliğinde; eserin kamuya açık yerlerde icrasında, gösteriminde, radyo ya da televizyon veya kablo ile iletiminde hizmetlerin serbest dolaşımı hükümleri sözkonusu olabilir.

yanarak ve maddî dolaşım haklarından ayrı olarak Ciné Vog'un sözkonusu yayını engellebileceğine karar vermiştir.⁶⁶ Ayrıca, filmin her gösteriminden bir bedel istemini de bu çeşit eserler için hakkın esaslı fonksiyonu olduğunu belirtmiştir.⁶⁷ Bu konuda, hakkın özelliği gereği hakların tüketilmesi ilkesini uygulamamıştır. ABAD, bu kararında sinema endüstrisinin özelliğine ve Topluluk içinde teşvik edilmesi gereğine de işaret ederek, sinema eserlerindeki fikrî hakkın sözkonusu olayda korunması gerektiğini belirtmiştir.

Fikrî mülkiyet haklarının Topluluk rekabet hukuku ile ilişkisi ise, serbest dolaşım konusundaki uygulama ile benzerlik göstermektedir. Hakların tüketilmesinin niteliği gereği uygulanabilmesi sözkonusu değilse de, diğer kriterler hakkın "mevcudiyeti / kullanımı" ve "hakkın özel mevzuu" rekabet hukuku kurallarının ulusal fikrî mülkiyet hakları üzerindeki etkilerini belirlemede rehber olmaktadır.

Teşebbüsler arasında, ortak pazarda rekabeti bozan veya engelleyen her türlü anlaşma, karar veya danışıklı uygulamalar (Roma Antlaşması madde 85/1) ve ortak pazarda veya önemli bir kısmında mevcut hakim durumun kötüye kullanımı yasaklanmıştır (madde 86). Bu hükümler karşısında, fikrî mülkiyet haklarının akıbeti birçok davada ABAD önüne gelmiştir.⁶⁸ Tesbit edilmiştir ki, fikrî mülkiyet hakkının mevcudiyeti tek başına 85 ve 86. maddelerdeki yasakları harekete geçirmez. Ancak, şartları oluşmuşsa bu hakların kullanılması bu yasaklarla karşılaşır ve bu hallerde, fikrî mülkiyet haklarına dayanarak bu yasaklar meşru kılınmaz.⁶⁹

Fikrî mülkiyet haklarına uygulanacak Topluluk kuralları arasındaki ilişkiye de burada kısaca değinmek gerekir. Malların serbest dolaşımı (md. 30) ve rekabet hukuku kuralları (md. 85 ve 86) kümülatif uygulanırlar.⁷⁰ Diğer bir deyişle, bir fikrî mülkiyet hakkının, herhangi birinin sınırlayıcı etkisinden kurtulması diğerinden de kurtulmayı

66 Paragraf 14.

67 Paragraf 17.

68 Bkz. Markalar hakkında *Grundig v Consten* (md. 85); *Case 40/70 Sirena v Eda* [1971] ECR 69 (md. 85); *Case 28/77 Tepea v Commission* [1978] ECR 1391 (md. 85); *EMI v CBS* (md. 85 ve 86); *Hoffmann-La Roche v Centrafarm* (md. 86); Patent hakkında *Parke, Davis v Probel* (md. 85 ve 86); tasarım haklarında *Keurkoop v Nancy Kean* (md. 85); *Maxicar v Renault* (md. 86); *Volvo v Veng* (md. 86); fikrî haklarda *Coditel v Ciné Vog* (no. 2) (md. 85); *SACEM* davaları (md. 85 ve 86); *Deutsche Grammophone v GEMA* (md. 86); *Case 127/73 BRT v SABAM* [1974] ECR 313 (md. 86); *Case 7/82 GVL v Commission* [1983] ECR 483 (md. 86); Topluluk ilk derece mahkemesinin vermiş olduğu ve daha sonra ABAD tarafından onaylanan *Cases 241 ve 242/91P, RTE & ITP v Commission* [1995] 4 CMLR 718 (md. 86).

69 Genel olarak bkz. *BELLAMY / CHILD*, *Common Market Law of Competition*, Fourth Edition, Edited by ROSE V, London, 1993, özellikle 529 vd.; *GOYDER D G*, *EC Competition Law*, Second Edition, Oxford 1993, 286-320, 339-377.

70 *WYATT/DASHWOOD*, 613-615; *TURNER J D C* "Competition and the Common Market after Maize Seeds" 8 ELR 1983/2, 103-117, 116-117.

gerektirmez.⁷¹ Her iki grup kural da fikrî mülkiyet haklarının ihlali davasında bir savunma olarak kullanılabilir. Hizmetlerin serbest dolaşımında da aynı ilişki geçerlidir.⁷²

Antlaşmanın 36. maddesi hükmü ise, gerek hizmetlerin serbest dolaşımında gerekse rekabet hukuku davalarında uygulanma kabiliyetine sahiptir.⁷³

Malların serbest dolaşımı ile hizmetlerin serbest dolaşımı arasındaki ilişkide ise, Antlaşmanın 60. maddesine bakmak gerekir. Maddeye göre, hizmetlere uygulanacak hükümler malların serbest dolaşımına uygulanacak hükümlere göre ikincil niteliktedir.⁷⁴ Malların serbest dolaşımına ilişkin hükümlerin uygulanabildiği durumlarda, bu hükümler öncelikle uygulanacaktır.

Hakların tüketilmesi prensibi, satış ya da dağıtım haklarına uygulanabilir olup kiralama, ödünç verme ve kopya hakkının sözkonusu olduğu durumlarda uygulanmaz. ABAD'ın bazı kararlarına paralel olarak, bu esas uyumlaştırma yönergelerinde de kabul edilmiştir. Gerçekten, Kiralama, Ödünç Verme ve Bağlantılı Haklar Yönergesinde⁷⁵, dağıtım hakkı için hakların tüketilmesi öngörülmüşken (Madde 9/2), kiralama ve ödünç verme haklarında bu kabul edilmemiştir (Madde 1/4). Bilgisayar Programlarının Korunmasına İlişkin Yönergede⁷⁶ de ilk satış dağıtım hakkını tüketirken, programın veya kopyasının kiralama hakkına hanel getirmez (Madde 4/c)⁷⁷.

Son olarak, Topluluk kapsamında fikrî mülkiyet haklarına ilişkin olarak ulusal hukukların uyumlaştırmasının olmadığı hallerde, sözkonusu fikrî mülkiyet hakkının konusunu, usulünü ve sağladığı korumayı tesbit etme ulusal hukuklara; kanun koyuculara kalır.⁷⁸ Ancak yukarıda da görüldüğü üzere, bu hakların kullanılması belli sınırlara ve yasaklara tabidir. Prensip olarak, Topluluk hukukundan kaynaklanan yasaklama ve sınırlamalar ulusal hakların kullanılmasına uygulanıyorsa da, bazı kararlarda bizzat ulusal fikrî mülkiyet hukuku düzenlemesi, 36. maddedeki istisna çerçevesinde, bu sınırlamalara tabi tutulabilmektedir.⁷⁹

71 Bkz. *EMI v CBS*; *Basset v SACEM*; *Nungesser v Commission* (Bu karar doktrinde *Maize Seeds* kararı olarak da adlandırılmaktadır.)

72 *Coditel v Ciné Vog* (No. 2), paragraf 14.

73 Hizmetlerin serbest dolaşımı konusunda bkz. *Coditel v Ciné Vog* (No. 1), paragraf 15. Rekabet için bkz. *Sirena v Eda*, paragraf 4; *ITP cases 69/89* paragraflar 67-69, *70/89* paragraflar 54-56 ve *76/89* paragraflar 52-54.

74 Bkz. *Cinéteque v FNCF*.

75 Bkz. *infra* not 120.

76 Bkz. *infra* not 118.

77 Aynı şekilde bkz. Bağlantılı Haklar Yönergesi madde 9/3.

78 Örnek olarak bkz. *Keurkoop v Nancy Kean*, paragraf 18; *Commission v Italy*, paragraf 12 ve 13; *Commission v United Kingdom*, paragraf 16 ve 17.

79 Örnek olarak bkz. *Wraner Brother v Christiansen*, paragraflar 9 ve 10; *Commission v Italy*; *Commission v United Kingdom*; *Generics v Smith Kline & French*. Bu konuda bkz. *FRIDEN G*, "Recent Developments in EEC Intellectual Property Law: The Distinction between Existence and Exercise Revisited" 26 CML Rev [1989] 193-217.

III. ULUSAL FİKRÎ MÜLKİYET HAKLARININ UYUMLAŞTIRILMASI

Topluluğun kurulduğu ilk yıllardan itibaren ulusal fikrî mülkiyet haklarının Topluluk içinde uyumlaştırılması çeşitli mülhazalarla Topluluk gündemindeydi. Bu hakların, özellikle Topluluk ticareti üzerindeki daraltıcı etkisini de gözönüne alarak, Topluluğun o zamanki kurucu altı ülkesinin ilgili bakanları çalışma grupları oluşturdular. Grupların temel amacı, patent, marka ve tasarım haklarının uyumlaştırılmasıydı. İlk iki konuda; patent hakkında bir Topluluk sözleşmesi taslağı ortaya çıkarken, markalar konusunda ise bir tüzük taslağı hazırlanmıştı. Tasarımlar ise daha ileri bir tarihe er-telenmişti.

İlerleyen yıllarda, Tek Pazar'ın oluşturulması hedefi ile paralel olarak fikrî mülkiyet alanındaki çalışmalar da hızlandı. Bu amaçla çıkarılan Beyaz Kitap'ta, Tek Pazar'ın oluşması için 300'e yakın mevzuatın çıkarılmasının gerekli olduğu belirtildi.⁸⁰ Bu konular içinde sınaî mülkiyetle ilgili olanlar da mevcuttu. Fikrî haklar ile ilgili kapsamlı çalışmalar ise bu kitabı takiben sürdürülmüş olup, özellikle 1988 yılında Komisyonca yayınlanan Yeşil Kitap'ta gün ışığına çıkmıştır.⁸¹ Bu çalışmalar daha sonra çeşitli evrelerde mevzuat hükmüne kavuşuncaya kadar devam etmiş ve halen devam etmektedir.

Biz bu bölümde, Topluluk harmonizasyon çalışmalarına yer nisbetinde değinecek ve mevzuatlaşma yolunda hangi aşamada olduklarını belirteceğiz.

A- PATENTLER

1. Topluluk Patent Sözleşmesi

Topluluğun fikrî mülkiyet ile ilgili olarak başlatmış olduğu çalışmaların başında Topluluk Patent Sözleşmesi gelir.⁸² Her ne kadar Topluluk, bir Topluluk Patent Sözleşmesi olarak yola çıktıysa da henüz bu amaç gerçekleştirilmemiş olmakla beraber, bu çalışmalar Merkezi Münih'de olan Avrupa Patent Sözleşmesi'nin (APS) 7 Ekim 1977'de yürürlüğe girmesi ile sonuçlanmıştır.⁸³

Topluluk Patent Sözleşmesi (TPS) ise, 1975 yılında Lüksemburg'da imzalanmasına rağmen henüz yürürlüğe girmemiştir.⁸⁴ Daha sonra Sözleşme, yeni üye

80 The White Paper, Completing the Internal Market, COM (85) 310.

81 Green Paper on Copyright and the Challenge of Technology, COM (88) 172 Final, Haziran 1988.

82 Bkz. *GROVES P / et al*, 16-42.

83 Avrupa Patent Sözleşmesi için bkz. *Encyclopedia of United Kingdom and European Patent Law, VITORIA M / et al*, Two Volumes.

84 Commission 76/76/EEC for The European Patent for the Common Market, OJ 1976 L 17/1.

ükelerin katılımıyla 12 üye ülke tarafından belli değişikliklerle Aralık 1989'da yenilenerek Topluluk Patentlerine İlişkin Anlaşma olarak imzalanmıştır.⁸⁵ Bu Anlaşma ek olarak yargılama usulünü düzenleyen ve Topluluk bünyesinde "Topluluk Patentleri Temyiz Mahkemesi" öngören bir protokol de ihtiva etmektedir.

TPS esas olarak, gerek orijinal gerekse değişik haliyle APS'yi tamamlamak amacı ile hazırlanmıştı. TPS, tüm Birlik için geçerli olmak üzere bir "Topluluk Patenti" ihdasını öngörmektedir. Böylece, bir patent başvurusu ile tüm Birlik üyesi ülkelerde geçerli olacak ve tanınacak patent alabilme imkânı mevcut olacaktır. Oysa APS'ye göre, bir "Avrupa Patenti" alındıktan sonra, bu patenti Sözleşmeye üye ülkelerde lokalize etmek yani her ülkede ayrı ayrı ücretlerini ödeyerek tescil ettirmek gerekmektedir. Bu itibarla, TPS'nin aksine APS, başvuru ve ihdas sürecini merkezileştirmekle beraber icrayı millî ofislere havale etmektedir.

TPS'ne ilişkin başvuru da Münih'deki merkeze yapılacaktır. Ancak, bu Sözleşme kapsamında olmak üzere farklı bir patent -"Topluluk Patenti"- ihdas edilecektir.

TPS tüm 12 üye (şu anda 15) ülkenin onaylaması ile yürürlüğe girecekti. Ancak bu onaylamalar tamamlanamadığından henüz yürürlükte değildir. 1992 yılında Lizbon'da düzenlenen hükümetlerarası konferans da bu sürece olumlu bir etki yapmamıştır.

Konunun ilgilileri ve hatta hazırlayıcıları dahi yürürlüğe girmesinin pek ihtimal dahilinde olmadığını belirtmektedir.⁸⁶ Bunun temel sebebi, TPS'nin düzenleniş amacından beklenen faydaların zaman içinde azalması ile TPS'nin çekiciliğini kaybetmesidir. Bu hedeflerden birincisi, TPS kapsamında patent ihdas etmekle malların serbest dolaşımını engelleyici patent kullanımlarını ortadan kaldırmaktır. İkincisi ise, tek bir patent ihdası ile idarî ve bürokrasi masrafında büyük bir tasarruf sağlanabilecek olmasıydı. Birinci hedefe, ABAD'ın verdiği kararlarıyla oluşturmuş olduğu içtihad hukuku ile büyük ölçüde ulaşılmıştır. Diğer konuda ise, 1989 yılında yapılan değişiklikle getirilen, tüm resmî dillere tercüme zorunluluğu sağlanacak masraf faydasını ortadan kaldırmıştır.

Son olarak, Konsey Anlaşmanın tam onayı için çağrıda bulunmuştur. Temyiz mahkemesi ise tartışma gündemine alınmayı beklemektedir.

Gümrük Birliği Kararında, Türkiye, Kararın yürürlüğe girmesinden önce belli buluşlar istisna olarak tüm buluşların patent edilebilirliği konusundaki mevzuatı kabul etmeyi ve ilgili Patent İşbirliği Antlaşması'na katılmayı taahhüt etmişti. Bu doğrultuda,

85 OJ 1989 L 401/1.

86 Bkz. *VINJE T C*, "Harmonising Intellectual Property Laws in the European Union: Past, Present and Future" (1995) 8 EIPR 361-377, 373; *GROVES P / et al*, 42.

Türk Patent Enstitüsü'nün kuruluşunu takiben⁸⁷, 551 sayılı Patent Haklarının Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname⁸⁸ ve ilgili uygulama Yönetmeliği⁸⁹ çıkarılmıştır. Bu alanda ayrıca, GBK ile öngörülen Patent İşbirliği Antlaşması'na ve Sinaî Mülkiyetin Korunmasına Dair Paris Sözleşmesi'nin 1967 Stokholm Metnine ve son değişikliğine katılmamız da gerçekleşmiştir.⁹⁰

Türkiye GBK ile, Kararın yürürlüğe girmesinden itibaren 3 yıl içinde Patent Prosedürü için Depo Edilen Mikro Organizmaların Uluslararası Tanınmasına Dair Bu-dapeşte Antlaşması'nı onaylayacağını kabul etmiştir.

2. Patent Lisansı Muafiyet Klozları

Patent lisansı ve know-how sözleşmeleri fikrî mülkiyet haklarının kullanımını düzenlediğinden, Antlaşmanın rekabeti bozan sözleşmeleri yasakladığı 85/1. maddesine aykırı hükümler içerebilir. Yine, aynı maddenin 85/3 hükmüne göre oradaki şartlara uyulmak kaydıyla bu tür sözleşmeler 85/1'in uygulanmasından muaf tutulabilirler. Muafiyetler ferdi olabileceği gibi, Komisyonca çıkarılan blok muafiyet tüzükleri ile de verilebilir. Bu tüzüklerde, kapsamındaki sözleşmeler bakımından hangi sözleşme klozlarının hangi şartlarla muafiyetten yararlanacağı ve hatta hangi klozların da madde 85/1'e aykırı olabileceği belirtilmektedir.⁹¹

Komisyon patent anlaşmaları ile ilgili olarak Antlaşmanın 85/3. maddesindeki muafiyetin belli kategori patent anlaşmalarına uygulanması hakkında çeşitli tarihlere değişikliğe uğramış olan 1984 tarihli bir Tüzük kabul etmişti.⁹² Aynı yönde bir Tüzük de 1989 yılında know-how lisansı anlaşmaları için kabul edilmişti.⁹³

Ancak, sözkonusu Tüzüklerin yerine geçerli olmak üzere (md.11) Komisyon 31 Ocak 1996 tarihinde "Teknoloji Transfer Anlaşmalarına 85/3. maddedeki Muafiyetin Uygulanması Hakkındaki Tüzüğü" kabul etti.⁹⁴ Tüzük, 1 Nisan 1996 tarihi itibarıyla yürürlüğe girmiştir.⁹⁵

87 554 sayılı KHK RG. 24.06.1994-21970.

88 RG. 27.06.1995-22326. Değişiklik kanunu No.4218 RG. 7.11.1995. Bkz. RG. 12.7.1995-22341; RG. 8.2.1996-22548 Mükerrer.

89 RG. 5.11.1995-22454.

90 Bkz. RG. 12.7.1995-22341; RG. 8.2.1996-22548 Mükerrer. Paris Sözleşmesi için bkz. RG. 20.11.1975-15418

91 Genel olarak bkz. *BELLAMY/CHILD*, supra.

92 (EEC) No. 2349/84 23 Temmuz 1984, OJ L 219/15.

93 (EEC) No. 556/89 30 Kasım 1989, OJ L 61/1.

94 (EC) No. 240/96, OJ 1996 L 31/2.

95 Madde 13.

Uygulama konusu bakımından, Tüzük pür satış anlaşmalarına, franchise kapsamındaki know-how anlaşmalarına, Joint-Venture, patent havuzu ve değişim anlaşmalarına uygulanmaz.⁹⁶ Tüzük yalnızca, lisans alanın lisans aldığı malları ya da hizmetleri kendisinin üretmesi veya kendisi için ürettirmesi hallerinde uygulanır.⁹⁷

Tüzük esas olarak pür know-how, patent ve bunların karışımı olan anlaşmalara uygulanır. Lisanslı teknolojinin amaçlarını elde etmeye katkısı olması koşulu ile, patent dışındaki diğer fikrî mülkiyet haklarının lisansını (markalar, tasarımlar, fikrî haklar, özellikle bilgisayar yazılımlarının korunması gibi) içeren anlaşmalar da kapsama dahildir.⁹⁸

Tüzük, kapsama dahil anlaşmaların Topluluk üyesi olmayan ülkelerle ilişkisi olduğu hallerde dahi, bu anlaşmaların Topluluk içinde etkiler doğurması diğer bir deyişle Topluluk rekabetini etkilemesi halinde Topluluk ülkeleri bakımından uygulanacaktır.⁹⁹

Türkiye de Gümrük Birliği kapsamında, Gümrük Birliği Kararının (GBK) 37/2-a maddesi gereğince 1 yıl içinde rekabet hukuku alanındaki tüm blok muafiyetlerini ve ilgili ABAD kararlarındaki ilkeleri uygulayacağını taahhüt etmiştir. Türkiye ayrıca GBK'na göre, Kararın yürürlüğe girmesinden itibaren 3 yıl içinde know-how ve ticaret sırlarının korunması konusunda üye devletler mevzuatı doğrultusunda düzenleme yapmayı kabul etmiştir.

3. Biyoteknolojik Buluşların Hukukî Korunması

Komisyon 1988 yılında biyoteknolojik buluşların Topluluk'da hukukî korunması hakkında bir yönerge taslağı hazırlamış ve kamuoyuna sunmuştu.¹⁰⁰ Ancak, canlıların patent konusu yapılması ve hayvanlar üzerindeki deneylerin ahlakî yönü Parlamentonun yoğun itirazlarına sebep olmuştur.

Bunun üzerine, Komisyon 13 Aralık 1995'de yeni bir taslak hazırlamıştır.¹⁰¹ Biyoteknoloji endüstrisinin Avrupa Birliği'nde gelişmesini ve bazı üye ülkelerde bu tür buluşlara verilen koruma farklılıklarını gidermeyi hedefleyen Yönerge taslağı, biyoteknolojik buluşların patent korunması altına alınmasını öngörmektedir.

96 Madde 5.

97 Resital 8.

98 Madde 1 resital 4 ve 6.

99 Resital 7.

100 COM (88) 496 Final.

101 COM (95) 661 Final.

Taslak neyin patent edilebilirliği, bunun sınırları ve istisnalarını içerir. İnsan vücudu ve doğal durumları itibarıyla onun herhangi bir elementi Taslak kapsamında patent edilebilir buluşlar değildir. Bununla beraber, insan orijinli biyolojik bir madde buluşun konusu olabilir. Ancak, insan orijinli elementler doğal hallerinde olmamalı, sunî bir süreç sonucu elde edilmelidir. Bitkiler ve hayvanların elementleri de biyolojik madde olarak patent edilebilirler.

Buluşun korunabilmesi için ortada bir *keşif* değil, “teknik bir probleme teknik çözüm getiren” bir *buluş* olmalıdır. Buluşun ayrıca, tarım dahil sınaî bir uygulaması olmalıdır.

“*Methods of germ line therapy on humans*” -insanın gelecek kuşaklarına genetik yapısının doğal geçişini önleyici reproduktif hücreleri değiştirebilen tedavi yöntemleri- Taslak kapsamında patente konu olamaz. Taslak ayrıca mecburî lisans ön-görmenin yanısıra, Birlik çiftçileri için istisnaî düzenlemeler içerir.

GBK EK 8 madde 4'de patentle ilgili düzenlemeler için rehber olmak üzere Komisyonun sözkonusu taslağına bir atıf yapılmıştır.

4. Eczacılık Ürünleri Ek Koruma Belgesi

İnsan ve hayvanların kullanımı için olan ilaç ürünlerinin, uzun bir süre alan onay sürecinde kaybettikleri patent koruma sürelerinin telafisi için Konsey, 18 Haziran 1992 tarihli İlaç Ürünleri için Ek Koruma Belgelerinin İhdası ile ilgili Tüzüğü kabul etmiştir.¹⁰²

Gerçekten, uzun buluş sürecinin yaşandığı ilaç sektöründe ilacın piyasaya sürülmesi için yapılan izin müracaatı ile bu iznin verildiği zaman arasındaki süre ilacın patent koruma süresini haksız olarak kısaltmaktadır. Bu süreyi telafi etmek üzere verilen ek koruma belgelerini alabilmek için, ortada temel bir patentin yürürlükte olması ve ilgili Yönergelere göre ilacın pazarlama izninin alınmış olması gerekmektedir. Tüzük, Topluluk üyesi bir ülkede patentle korunan ve Topluluk pazarına ilgili Topluluk Yönergelerine uygun olarak sunulmuş ürünler hakkında uygulanır. Patent sahibi bu şartlarla ek koruma belgesi alabilir. Belge, temel patentin bahsettiği tüm hak ve yükümlülükleri bahşeder.

Belgenin süresi, temel patent süresinin bitiminde başlar ve temel patent için yapılmış olan başvuru tarihi ile ürünün Toplulukta pazarlanabilmesi için alınan ilk izin tarihi arasındaki süre kadar patent koruma süresini uzatır. Belgenin süresi her halde 5 yıldan fazla olamaz.

102 Council Regulation (EEC) No. 1768/92, OJ 1992 L 182/1.

İspanya 4 Eylül 1992'de bu Tüzüğün iptali hakkında ABAD'da dava açmıştır. İspanya'ya göre, Topluluğun yeni kategori bir patent koruması yaratmada hukukî yetkisi yoktur. Bu ancak AB Antlaşmalarının değiştirilmesi ile mümkün olabilir. Dava halen devam etmektedir.¹⁰³

5. Bitki Koruma Ürünleri Ek Koruma Belgesi

Komasyon 31 Aralık 1994 tarihinde bu kez bitki koruma ürünleri ek koruma belgesi için bir önerge verdi.¹⁰⁴ Komasyon ilaç ürünleri için izlemiş olduğu yaklaşımı aynen Tüzük önergesinde de izlemiştir. Ancak, bu ayniyet ve önerenin bazı hükümleri üreticiler ve çiftçiler arasında yoğun bir tartışma başlattı. Daha sonra, çiftçilerin yoğun baskısı ile Komasyon, ana çatı muhafaza edilerek bitki koruma sektörünün işlediği ekonomik ve hukukî şartları belirginleştiren bazı maddeleri değiştirdi.¹⁰⁵

Bu belgenin ihdası için de, bir Topluluk üyesi ülkede mevcut bir temel patent olmalı ve patentin konusu olan bitki koruma ürünü Topluluk yönergelerine uygun olarak pazara sunulmuş olmalıdır. Belge, temel patent ile aynı hak ve yükümlülükleri bahşeder. Belge için patent sahibi başvurabilir.

Belgenin süresi, ilaç ek koruma belgesinin süresi ile aynıdır.

Tüzüğün son metni 10 Haziran 1996 tarihinde kabul edilmiş olup henüz Topluluklar resmî gazetesinde yayınlanmamıştır.

B- MARKALAR

1. Marka Yönergesi ve Tüzüğü

a) Yönerge

Topluluğun ilk yıllarında başlayan Topluluk Marka Sözleşmesi çalışmaları 1980 yılının sonlarına doğru marka yönergesine ilişkin bir tasarı ile mevzuat sürecine başlamış oldu. Çeşitli değişikliklerden sonra, Üye Ülkelerin Ticarî Markalara İlişkin Hukuklarının Yakınlaştırılması Hakkındaki Konsey Yönergesi 21 Aralık 1988 tarihinde kabul edilmiştir.¹⁰⁶

103 C 350/92 Spain v. Council.

104 OJ C 390/21.

105 Bkz. Değişik önerge için COM (95) 456 Final.

106 89/104 EEC OJ L 40/1; Komasyon önergesi için bkz. OJ 1985 C 351/1.

Yönerge, Roma Antlaşması hükümlerini de gözeterek, malların serbest dolaşımını etkileyen milli marka hukuku hükümlerinin uyumlaştırılmasını öngörmektedir. Genel olarak, üye ülkelerin marka hukuklarındaki marka tescil ve icra sistemlerinin temel esaslarını düzenlemektedir. Ticarî markaların yanı sıra hizmet markalarını da kapsamaktadır. Tescil edilemeyecek markalar; ayırıcı özelliğe sahip olmayan, genellik arzeden, açıklayıcı bir özelliğe sahip olan veya bir ticarî faaliyette veya kullanılan bir dilde "teamül" olan, benzer veya aynı mallar veya hizmetler üzerindeki daha önceki bir markayla aynı olan veya karışmaya yol açacak derecede benzer olanlar ile benzer mallar veya hizmetler üzerinde olmamakla beraber Topluluk çapında (veya üye ülke) tanınmış daha önceki bir marka ile aynı olan ya da karışmaya yol açacak derecede benzer olan markalardır.

Yönerge hakların tüketilmesi ilkesini Topluluk sınırları içinde olmak kaydıyla kabul etmiştir. Tescil edilmiş markalar, tescil edildiğinden itibaren 5 yıllık süre içinde veya koruma süresi içinde devam eden 5 yıllık bir sürede geçerli bir sebep olmadan kullanılmazsa, o marka iptale konu olabilecek ve daha sonra aynı isimde markanın tesciline engel teşkil edemeyecektir.

Türkiye GBK'na göre, bu Yönergeye uygun ticaret ve hizmet markaları ile ilgili düzenlemeleri Kararın yürürlüğe girmesinden önce kabul edecekti. Bu doğrultuda, 556 sayılı Markaların Korunması Hakkında KHK¹⁰⁷ ve uygulama yönetmeliği¹⁰⁸ GBK'nın yürürlüğe girmesinden önce kabul edilmiştir. Uluslararası anlaşmalar konusunda ise, Türkiye GBK'nın yürürlüğünden önce Markaların Tescili Amacıyla Mal ve Hizmetlerin Uluslararası Sınıflandırılmasına İlişkin Nis Anlaşması'na katılmayı taahhüt etmişti. Türkiye, bu anlaşmanın yanısıra Markaların Şekilli Elemanlarının Uluslararası Sınıflandırılmasını Tesis Eden Viyana Anlaşması'nı da onaylamıştır.¹⁰⁹ Türkiye ayrıca, GBK'nın yürürlüğe girmesinden itibaren 3 yıl içinde Markaların Uluslararası Tesciline İlişkin Madrid Anlaşması'na dair Protokole katılmayı kabul etmiştir.

b) Tüzük

Ulusal marka hukuklarının uyumlaştırılmasına ek olarak, Konsey üye ülkelerdeki ulusal sistemlerle birlikte yürürlükte olmak üzere mallar ve hizmetler üzerinde bir "Birlik Markası" ihdas etmek amacıyla 20 Aralık 1993 tarihinde Topluluk Markası hakkındaki Tüzüğü kabul etmiştir.¹¹⁰ Tüzük 1 Ocak 1995'de yürürlüğe girmiş olmakla beraber, 1 Ocak 1996 tarihinden itibaren uygulanması kararlaştırılmıştır. Topluluk

107 RG. 27.06.1995-22326; değişiklik Kanun no. 4218 RG. 7.11.1995-22456.

108 RG. 5.11.1995-22454.

109 Nis Anlaşması ve Viyana Anlaşması için bkz. RG. 13.08.1995-22373.

110 (EC) No. 40/94, OJ 1994 L 11/1; Komisyon değişik önergesi için bkz. COM (92) 443 Final.

markası istemeyen kişiler yürürlükteki, fakat Yönerge ile uyumlaştırılmış ulusal marka hukuklarına göre ulusal markaların tescilini de talep etmeye devam edebileceklerdir.

Tüzük tüm Toplulukta tek tescille geçerli olabilen bir marka sistemi kabul etmiştir. Tüzük, İspanya'nın Alicante şehrinde kurulan bir "İç Pazarda Uyumlaştırma Ofisi (Markalar ve Tasarımlar)" öngörmüştür. Marka ofisi olarak da adlandırılmaktadır. Bu ofise yapılan tek bir başvuru ile tüm Topluluk üye ülkelerinde geçerli markanın tescilini yaptırmak mümkündür. Koruma süresi yenilenebilen 10 yıllık periyodlar olarak öngörülmüştür.

Topluluk markası ulusal markalarla birlikte var olacağından, daha önce Toplulukta herhangi bir üye ülkede mevcut olan marka, aynı marka için Topluluk markasının tescilini önleyecektir. Bu durumda, bu son marka sahibi önceki markanın tescil edilmemiş olduğu üye ülkelerde o markanın tescilini talep edebilecektir.

Öte yandan, Topluluk üyesi herhangi bir ülkede önceden tescilli bir markası olan kişi, o markanın geçerli olduğu üye ülke veya ülkelerde Topluluk markası için önceki markanın o ülkelerde "üstünlüğü"nü talep etme hakkına sahiptir.¹¹¹ Buna göre, Topluluk markası sahibi önceki markasını bıraktığı veya onun sona ermesine müsaade ettiği durumlarda, bu önceki marka halen tescilli olsaydı sahip olacağı haklara sahip olmaya devam edecektir. Yani, o ülkelerde Topluluk markası sahibi olması ile artık ulusal markayı devam ettirme mecburiyeti kalmamıştır. Çünkü, Topluluk markasının üstünlüğü sayesinde önceki marka halen tescilliymiş gibi aynı hakları kullanmaya devam edecektir. Ancak Topluluk markası için talep edilen "üstünlük", önceki markanın iptaline veya geçersizliğine karar verilmiş olması hallerinde ve önceki markanın Topluluk markasının tescilinden önce terkedilmesi halinde sona erecektir.

Topluluk markası yeknesak bir karakteri haiz olarak yalnızca tüm topluluk için tasarrufa konu olabilecektir. Ayrıca, Tüzüğün uygulanması, Coğrafi işaretlerin korunması ile ilgili Tüzük hükümlerine hanel getirmeyecektir. Hakların tüketilmesi bakımından ise, Yönergedeki esas aynen benimsenmiştir.

1 Eylül 1994'de kurulan Ofisin resmî çalışma dilleri İngilizce, Fransızca, Almanca, İtalyanca ve İspanyolcadır. Diğer Topluluk dillerinde de başvuru yapılabilir; ancak bu halde başvuru sahibinin gösterdiği resmî dillerden birine tercümeyi Ofis kendisi yapacaktır.

Üye devletler, kendi yargı çevrelerinde ilk derece ve ikinci derece (istinaf) mahkemeleri olarak "Topluluk Marka Mahkemeleri" tesbit edeceklerdir. Bu mahkemelerin kararlarının temyizi de üye ülkelerin iç sistemlerine bırakılmıştır. Ofisin kararlarına itiraz için ise, Temyiz Kuruluna başvurabilecektir.¹¹² Temyiz kurulunun verdiği kararlar hakkında ise ABAD'a başvuru yapılabilecektir.

111 Madde 34 ve 35.

112 Temyiz Kurulu Usul Kurallarına İlişkin Tüzük için bkz. EC 16/96 OJ 1996 128/11.

.Son olarak, Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) Anlaşmasının imzalanmasını müteakip, DTÖ üyesi ülkelerin vatandaşları da Topluluk Markası için başvuru yapabileceklerdir.

2. Ticarî Marka Hukuku Antlaşması

Ticaret ve hizmet markalarını kapsayan ve 1994 yılında imzalanan Marka Hukuku Antlaşması'na, AB'nin tam akid taraf olması için Konsey Komisyonu görevlendirmiştir.¹¹³ Komisyon bu görevlendirme ile antlaşmayı Topluluk adına imzalamıştır.

Antlaşma Paris Sözleşmesi veya Bern Sözleşmesi gibi bir Birlik, bir idare kurumu ve bütçe öngörmemektedir. Temel amacı, ulusal ve bölgesel marka tescillerinin daha kolay yapılmasını sağlamaktır. Bu ise, marka usullerinin basitleştirilmesi ve uyumlaştırılması suretiyle gerçekleştirilecektir. Antlaşmanın hükümlerinin büyük bir bölümü marka sicilindeki usul ile ilgilidir. Bu hükümler; tescil için başvuru, tescilden sonraki değişiklikler ve yenileme ana başlıkları altında toplanmışlardır.

Antlaşma Kasım 1995 itibariyle Türkiye dahil 50 ülke tarafından imzalanmış olup, 1 Ocak 1996 itibariyle yürürlükte değildir. Antlaşma Beşinci onay veya katılma belgesinin depo makamına depo edilmesiyle yürürlüğe girecektir.

C- FİKRÎ HAKLAR VE KOMŞU HAKLAR

Fikrî haklar Topluluk gündemine ilk kez ayrıntılı bir biçimde Komisyonun 1988 tarihli fikrî haklar hakkındaki Yeşil Kitabıyla gelmiştir. Komisyon bu kitapla fikrî haklarla ilgili Topluluk hukukunun durumunu ve temel sorunları ortaya koymuş ve bu konuları tartışmaya açmıştır.¹¹⁴ Tek pazarda bu hakların etkili olarak ve tüm üye ülkelerde uyumlu bir şekilde korunması gerekliliğinden hareketle, Yeşil Kitabın devamı niteliğinde bir çalışma programını da 1991 yılında yayınlamıştır.¹¹⁵ Komisyon, fikrî haklar alanında yeknesak bir "Topluluk Fikrî Hakkı"ndan ziyade bir uyumlaştırma ön-görmüştür. Bu itibarla, bu alandaki düzenlemeler Topluluk normlarından uyumlaştırmayı amaçlayan yönergeler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Her ne kadar, sözkonusu Yeşil Kitap ve Çalışma programındaki sürelerle pek uyulmasa da yönerge taslakları bir bir hazırlanmakta ve zamanla mevzuat hükmüne bürünmektedirler. Bazı konularda mevzuat süreci tamamlanmışken diğer bazılarında

113 COM (95) 92 Final.

114 COM (88) 172 Final.

115 COM (90) 584 Final.

ise çalışmalar başlangıç aşamasındadır. Sonunculara örnek olarak, Bilgi Toplumunda Fikrî Haklar ve Bağlantılı Haklar¹¹⁶, Şifreli yayınların Hukukî Korunması¹¹⁷, Tek Pazarda Ticarî Haberleşme, Medya Mülkiyeti ve Yeni Görsel-İşitsel Hizmetlerin Gelişimi konularında ayrı ayrı yeşil kitaplar Komisyon tarafından hazırlanmıştır ve hazırlanmaktadır.

1. Yönergeler

a- Bilgisayar Programları

Komisyonun fikrî haklar alanındaki ilk önergesi olan bilgisayar programlarının korunması 14 Mayıs 1991 tarihinde uzun ve yoğun tartışmalar sonucunda kabul edilmiştir. "Bilgisayar Programlarının Hukukî Korunması Hakkındaki Konsey Yönergesi"¹¹⁸, bilgisayar programlarının fikrî haklar kapsamında edebî eserler olarak korunacağını belirtmektedir. Bu korumayı sağlayabilmek için, bir bilgisayar programının yazarının fikrî yarattığı olarak "orijinal" olması yeterli olacaktır. Yönerge bu hükmüyle, özel bir yaratıcılık derecesi öngören düzenlemeleri kabul etmemiştir. Özellikle, Alman hukukunda, Yönergeye önce Alman Yüksek Mahkemesi kararıyla koruma için yüksek standartta bir yaratıcılığın gerekliliği -kalite veya estetik kriteri- hususu kabul edilmiştir.

Türkiye, bu konudaki benzer hükümleri taahhüt ettiği üzere GBK yürürlüğe girmeden önce, Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nda (FSEK) 4110 sayılı Kanunla yapılan değişiklikle Türk hukukunda kabul etmiştir.¹¹⁹

b- Kira, Ödünç Verme ve Komşu Haklar

Fikrî haklar alanında kabul edilen ikinci Yönerge, "Fikrî Mülkiyet Alanında Fikrî Haklara Bağlantılı Bazı Haklar ve Kira ve Ödünç Verme Hakları Hakkındaki 19 Kasım 1992 tarihli Konsey Yönergesi"¹²⁰ dir. Yönerge, eser sahipleri, icracılar, ses taşıyıcıları yapımcıları ve film yapımcıları için eserleri üzerinde, bu eserler satıldıktan veya yayıldıktan sonra dahi onların kiralınması ve ödünç olarak verilebilmesi için münhasır haklar tanımaktadır. Yönerge ayrıca, *bağlantılı haklar* diğer bir deyişle *komşu hakları* da uyumlaştırmaktadır. Buna göre, icracılar, yapımcılar ve yayın kuruluşları haklarını

116 COM (95) 382 Final.

117 COM (96) 76 Final.

118 91/250/EEC, OJ 1991 L 122/42, Komisyon önergesi OJ 1990 C 24/5.

119 RG. 12.06.1995-22311. Bkz. Madde 2/1, 23/ paragraf 2, 6/10, 22, 38, 73/6.

120 92/100/EEC, OJ 1992 L 346/61, Komisyon önergesi OJ 1992 C 128/8.

tesbit etme, yayma, kamuya arz ve çoğaltma konusunda münhasır haklara sahip olacaklardır. Yönerge, konu ile ilgili uluslararası düzenleme olan Roma Sözleşmesi'nden daha geniş bir koruma sunmaktadır. Örneğin, Yönerge Roma Sözleşmesi'nden ayrı olarak film yapımcılarına yayma ve çoğaltma münhasır hakkını da vermektedir.¹²¹ Sinema veya görsel-işitsel eserlerin sahipliği konusunda ise, ana veya asıl yönetmenin bu eserlerin sahibi veya sahiplerinden biri olarak kabul edileceğini belirtmektedir.¹²²

Bu yönergeyle ilgili olarak da aynen bilgisayar programlarında olduğu gibi, Türk hukukundaki değişiklik 4110 sayılı kanunla yapılmıştır.¹²³

c- Kablo ve Uydu Yayıncılığı

"Kablo İletimi ve Uydu Yayıncılığına Uygulanabilir Fikrî Haklar ve Bağlantılı Hakların Koordinasyonu Hakkındaki Konsey Yönergesi" 27 Eylül 1993'de kabul edilmiştir.¹²⁴ Yönerge bu alanda, üye ülkelerin fikrî haklar ve komşu haklar düzenlemelerini uyumlaştırmayı amaçlamıştır. Bu uyumlaştırma, sınırlar ötesi televizyon yayıncılığının bu niteliği ile sözkonusu hakların ülkesel korunması ilkesi arasındaki çatışmayı gidermek açısından önemlidir. Uyumlaştırma ile, yayın kuruluşları ve kablo şebekeleri yayınlarının ulaştığı her ülkede ayrı ayrı fikrî hak lisans anlaşmaları yapmaktan kurtulmuşlardır. Bunun yerine, ilgili hakların yalnızca yayının orijini olan üye ülkede alınması yeterli olacaktır. Hakların kullanılması bakımından ise, kablo şebekeleri yayınların kablo ile yeniden iletimi hakkını yalnızca, o yayınlara ilgili hak sahiplerini temsil eden meslek kuruluşlarından edinebileceklerdir.

GBK'nın yürürlüğe girmesinden itibaren 3 yıl içinde Türkiye bu alandaki ilgili mevzuat düzenlemesini yapmayı taahhüt etmiştir.

d- Koruma Süreleri

Her ne kadar fikrî haklar ve komşu hakların koruma süreleri konusunda ilgili uluslararası sözleşmelerde tesbit edilmiş asgarî süreler bulunsa da, bu husus bir uyumlaştırmaya eş olmamaktadır. Özellikle Toplulukta, üye ülkelerin çok farklı koruma süreleri öngörmüş olmaları söz konusu hakların bazı üye ülkelerde korunurken diğerlerinde korumanın bitmiş olması sebebiyle kamuya mal olmasına yol açmaktaydı. Bu farklılık ise, hakların konusu olan malların serbest dolaşımına bir engel olarak ortaya çıkmaktaydı.¹²⁵

121 Madde 7 ve 9.

122 Madde 2/2.

123 Bkz. FSEK madde 23, 80, 82 ve Ek Madde 3.

124 93/83/EEC, OJ 1993 L 248/15; Komisyon önergesi COM (93) 426-SYN 358.

125 Bkz. *EMI v Patricia* davası.

“Fikrî Haklar ve Bazı Bağlantılı Hakların Koruma Sürelerinin Uyumlaştırılması Hakkındaki Konsey Yönergesi”¹²⁶, fikrî hakların koruma süresini üye devletlerde - Almanya- mevcut olan en uzun koruma süresinde uyumlaştırmayı kabul etmiştir. Buna göre, fikrî haklarda koruma kural olarak, eser sahibinin yaşadığı müddetçe ve ölümünden itibaren 70 yıl süre ile devam edecektir. Süre, birden çok eser sahibi varsa son hayatta kalanın ölümünden itibaren 70 yıl olacaktır. Tüzel kişilerde süre, kamuya arzdan itibaren 70 yıl olacaktır. Komşu haklarda ise, koruma eserin yayınından itibaren 50 yıl sürecektir. Sinema ve görsel-işitsel eserlerde ise özel bir düzenleme getirilmiştir.¹²⁷ Buna göre, koruma süresi ana yönetmen, öykü yazarı, senaryo yazarı ve özgün müzik bestecisinden; bu kişiler eserin yazarı olarak kabul edilmiş olsun ya da olmasın en son hayatta kalanın ölümünden itibaren 70 yıldır.

Türk hukukunda, GBK kapsamında Yönerge doğrultusundaki düzenleme FESK’te değişiklik yapan 4110 sayılı Kanunla getirilmiştir. Ancak, Kanun komşu haklarda Yönerge hükümlerinden ayrı olarak 50 yıl yerine 70 yıllık bir koruma öngörmüştür.¹²⁸

e- Veri Tabanları

Topluluk çapında veri tabanı yatırımlarını korumak ve bu alandaki yatırımcıları teşvik etmek için hazırlanmış olan “Veri Tabanlarının Hukukî Korunması Hakkındaki Parlamento ve Konsey Yönergesi” 11 Mart 1996 tarihinde kabul edilmiştir.¹²⁹ Yönerge, veri tabanı yatırımcıları veya yaratıcıları için veri tabanlarının korunması bakımından fikrî hakların kapsamına girmeyen konularda, *sui generis* -kendine özgü yeni münhasır bir ekonomik hak öngörmüştür. Bu hak gerek elektronik gerekse kâğıt temelli veri tabanlarını kapsamaktadır. Veri tabanlarının oluşumunda kullanılan verilerin sahipleri ise, bu hakkın kapsamı dışında olup fikrî haklara ait korumadan yararlanmaktadırlar.

Koruma, bir veri tabanının esaslı bir bölümünün veya tamamının izinsiz alıntı yapılmasını ve/veya yeniden bu şekilde kullanılmasını kapsamaktadır. Ancak, üye devletler kişisel kullanım veya eğitim amaçlı olarak bu hakka istisnalar getirebilirler. Yönerge 15 yıllık bir koruma süresi öngörmüştür. Yönerge ayrıca, veri tabanlarının yapısına uygulanabilir fikrî haklarla ilgili hükümlerin uyumlaştırmasını da düzenlemektedir.

126 93/93/EEC, OJ 1993 L 290/9; Komisyon önergesi COM ...

127 Madde 2/2.

128 Bkz. FSEK madde 27, 28, 29 ve 82.

129 96/9/EC, OJ 1996 L 77; Komisyon önergesi değişik OJ 1993 C 308/1.

GBK hazırlanırken bu alandaki Topluluk normu tasarı halinde olduğundan, Türkiye bakımından bu tasarıya atıf yapılarak GBK'nın yürürlüğe girmesinden itibaren 3 yıl içinde ilgili mevzuatın kabul edilmesi öngörülmüştür. Bu doğrultuda henüz benzer bir düzenleme yapılmamış olmakla beraber, FSEK'e 4110 sayılı Kanunla getirilen değişiklikle veri tabanları madde 6 kapsamında *işleme* olarak kabul edilmişlerdir.

2. Çalışma ve Tasarılar

a- Manevî Haklar

Bern Sözleşmesi'nin Mükerrer 6. maddesinde düzenlenmiş olan manevî haklar, şu ana kadar kabul edilmiş olan fikrî haklarla ilgili yönergelerde düzenleme konusu yapılmamıştır. Örneğin, Bilgisayar Programları Yönergesi özellikle "ekonomik" haklardan bahsederken¹³⁰, Koruma Süreleri Yönergesi açıkça üye devletlerdeki manevî haklarla ilgili düzenlemelerin bu yönergeden etkilenmeyeceğini belirtmiştir.¹³¹

Manevî hakların Topluluktaki pozisyonu bakımından 1992 yılı sonlarında bir genel görüşme yapılmıştır. Bu görüşmede, ilgili çevreler arasında hakların koruma derecesi konusunda farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Ancak netice olarak, bugünkü durum itibarıyla manevî hakların tek pazar için gerçek bir problem oluşturmadığı tesbit edilmiştir. Buna rağmen Komisyon, bu alanda bir Topluluk düzenlemesinin yokluğunun daha ne kadar devam edeceğinin yeni gelişen dijital ortamda tartışılması gereğine inanmaktadır.¹³²

b- Yeniden Satış Hakları

Bern Sözleşmesinin 14. mükerrer maddesinde de düzenlenmiş bulunan *yeniden satış* ya da *pay ve takip hakkı*, bir sanat eseri sahibine eserinin bir müzayede veya bir başkası tarafından tekrar satışında, satış bedeli üzerinden belli bir yüzde pay almasını öngörür. Komisyon, üye devletlerdeki farklı düzenlemeleri ve hatta düzenleme olmayan üye ülkelerde tüm Topluluğu kapsayan uyumlaştırılmış bir koruma ihdas etmeyi yaratıcı sanatçıları ve tek pazardaki çağdaş sanat pazarını teşvik etmenin bir aracı olarak kabul etmektedir. Bu amaçla, Komisyon, üye devlet hukuklarının uyumlaştırılmasını öngören bir Parlamento ve KONSEY Yönergesi tasarısı

130 Madde 2/3.

131 Madde 9 ve ayrıca resital 21.

132 Bkz. Commission Press Release, 4 Ocak 1993; Green Paper -Copyright and Related Rights in the Information Society, COM (95) 382 Final.

kabul etmiştir.¹³³ Tasarının öngördüğü uyumlaştırma, hakkın konusu eserleri, ödemeye konu olacak işlemleri, asgarî satış fiyatları, satış hakkının oranı ve diğer ödeme ayrıntılarını kapsamaktadır.

c- Kişisel Kopyalama

Ses ve görsel-işitsel kayıtların kişisel amaçlar için kopyalanması Topluluğun fikrî haklarla ilgili yapmış olduğu ilk çalışmalardan itibaren Topluluk gündemindedir. Ancak buna rağmen, bu konuda henüz resmî kabul edilmiş bir tasarı dahi bulunmamaktadır. Bununla beraber, 22 Eylül 1992'de Komisyon Tek Pazar Konseyi'ne bu konuda gayriresmî bir yönerge tasarısı sunmuştur. Tasarı, bu tür kopyalamalarda hak sahipleri için bir tazminat ve kaset ve kayıt cihazı üretici ve ithalatçıları tarafından ödenecek uyumlaştırılmış bir bandrol bedeli öngörüyordu.¹³⁴ Komisyonun yıl sonuna kadar resmî bir Yönerge tasarısı yayınlaması beklenmektedir.

d- Reprografi

Reprografi; fotokopi ya da benzer makinelerle çoğaltma konusunda ise, Komisyon 1991-1992 fikrî haklar ve komşu haklar çalışma programında bu konuda bir yönerge tasarısı yayınlamaktaki niyetini belirtmiştir.¹³⁵ Ancak o tarihten günümüze herhangi bir somut gelişme olmamıştır. Bu konu da, kişisel kopyalama ile bir mütalaa edilmektedir. Hak sahipleri ile kopyalama cihazlarının üreticileri ve ithalatçıları arasındaki menfaat çatışmasının giderilmesi, olası bir yönergenin de önünü açacaktır.

3. Uluslararası Düzenlemeler

a- Bern ve Roma Sözleşmeleri

Fikrî Haklar ve Komşu Haklar konusunda akdedilmiş olan iki uluslararası ana sözleşme en son 1971 yılında Paris'te değişikliğe uğrayan Edebi ve Artistik Eserlerin Korunması Hakkındaki 1886 tarihli Bern Sözleşmesi¹³⁶ ve İcracı Sanatçıların, Fonogram Yapımcılarının ve Yayın Kuruluşlarının Korunmasına dair 1961 tarihli Roma Sözleşmesidir.¹³⁷

133 13 Mart 1996. COM (96) 97 Final.

134 *VINJE*, 371.

135 COM (90) 584 Final.

136 RG 12.7.1995-22341; RG. 2.6.1951-7824.

137 RG 12.7.1995-22341.

Topluluğa üye ülkelerin tamamının bu sözleşmelere dahil olmaması veya farklı metinlerine taraf olmaları, bu konuda Sözleşmelerle getirilen birleştirici kuralların tüm üye ülkelerde uygulanamamasına yol açmaktadır. Bu itibarla, Komisyon bu sözleşmelere tüm üye devletlerin katılmasının bir temel uyumlaştırma olacağını düşünerek, üye devletleri katılmaya zorlayıcı bir Karar (*Decision*) taslağını Konseye sunmuştu.¹³⁸ Bu taslak politik bir takım tartışmalardan sonra Konsey tarafından reddedildi. Daha sonra taslak, bağlayıcı niteliği olmayan bir karara (*Resolution*) dönüştürülerek kabul edilmiştir.¹³⁹

1995 yılı itibariyle tüm üye ülkeler Bern Sözleşmesi'nin 1971 metnine katılmışken, Roma Sözleşmesi'ne yalnızca Portekiz ve Belçika taraf değildi. Türkiye ise, GBK'nın yürürlüğünden önce bu Sözleşmeleri onaylamayı kabul etmişti. Nitekim, Roma Sözleşmesi'ni ve Bern Sözleşmesi'nin Paris metnini 1995 yılında onaylamıştır.¹⁴⁰

b- Sınırötesi Uydu Yayıncılığı

Avrupa Konseyi'nce 1989 yılında kabul edilen Sınır Ötesi Televizyon Hakkında Avrupa Sözleşmesi'nin müzakereleri sırasında, fikrî haklar ve komşu haklar hukuku ile ilgili konuların düzenlenmesinin bu sözleşmeye alınmaması ve bu alanda ayrı bir sözleşme yapılması kararlaştırılmıştı. Bu amaçla hazırlanan "Uydu Aracılığıyla Sınır Ötesi yayıncılık Kapsamında Fikrî Hak ve Komşu Haklara İlişkin Sorunlar Hakkındaki Avrupa Sözleşmesi" 16 Şubat 1994 tarihinde kabul edilmiştir.

Sözleşme, yayın kavramını tanımlamakta ve eserlerin iletimine uygulanacak hukuku kamuya arzın yapıldığı yer olarak tesbit etmektedir. Ayrıca, eser sahiplerinin Bern Sözleşmesi'ne göre, komşu hak sahiplerinin ise Roma Sözleşmesi'ne uygun olarak sahip oldukları asgarî hakları belirtmektedir. Topluluk açısından ise, Sözleşmeye taraf Topluluk üyesi devletler aralarındaki ilişkiye Sözleşme hükümlerini değil Topluluk hukuku hükümlerini uygulayacaklardır. Sözleşme hükümleri, hakkında bir Topluluk hükmü bulunmayan meselelerde uygulanacaktır.

Sözleşmenin konusu, aynı konuda bir Topluluk düzenlemesi bulunması - özellikle Kablo ve Uydu Yayıncılığı Yönergesi- sebebiyle Topluluk ortak politikasına girmektedir. Bu itibarla, Topluluk hukukunda kabul edildiği üzere, bu Avrupa Konseyi Sözleşmesi'ni kabul etme yetkisi üye devletlerle birlikte Topluluğa da aittir.¹⁴¹

138 OJ C 24/5, 31 Ocak 1991 ve OJ C 57/13, 1992.

139 OJ C 138/1, 28 Mayıs 1992.

140 RG. 12.07.1995-22341.

141 Bkz. COM (96) 6 Final, s. 5 vd.

Komisyon, Sözleşmenin Topluluk adına imzalanması ve kabulü hakkında Konsey Kararları için bir taslak hazırlamıştır.¹⁴² Sözleşmenin imzalanması hakkındaki Karar (*Decision*) 23 Nisan 1996 tarihinde kabul edilmiştir. Bunun üzerine Komisyon Sözleşmeyi 26 Haziran 1996 tarihinde Topluluk adına imzalamıştır.

D- DİĞERLERİ

1. Coğrafi İşaretler

Tesbit edilebilir coğrafi orijini olan tarım ve gıda ürünlerinin korunması isteği Topluluğa üye ülkelerde "tescilli mahreç işaretlerinin" ihdasına yol açmıştır. Bu koruma sayesinde üreticiler daha yüksek bir gelir elde ederken, tüketiciler de daha kaliteli ve üretim usulü ve orijini belli ürünleri satın alma imkânına kavuşmuşlardır. Öte yandan, bu konudaki millî düzenlemelerdeki farklılıklar Topluluk çapında serbest ve adil ticareti engellemekteydi. Bu sebeple, daha yeknesak bir düzenleme ihtiyacını dikate alan Konsey, 14 Temmuz 1992 tarihinde "Tarım ve Gıda Ürünlerine Dair Coğrafi İşaretlerin ve Mahreç İşaretlerinin Korunması hakkındaki Tüzüğü" kabul etmiştir.¹⁴³

Tüzük, insan tüketimi için olan tarım ve gıda ürünlerine ait coğrafi işaretleri ve mahreç işaretlerini korumaktadır. Koruma için, Tüzükle ihdas edilmiş olan Ofiste tescil gereklidir. Koruma konusu ürünler Tüzük eklerinde liste olarak belirtilmiştir. Tüzük, şaraplar ve sert içkilere uygulanmayacaktır.

Tescile konu coğrafi işaret veya mahreç işareti, bir bölge adı, belli bir yer veya istisnaen bir ülke olabilir. Ancak genel ad haline gelmiş isimler tescil edilmezler.

Diğer haklarla ilgili olarak, tescile tabi bir isim şayet bir bitki çeşitliliği veya bir hayvan ırkı ismi ile çakışıyorsa bu isimler coğrafi işaret veya mahreç işareti olarak tescil edilemezler. Ayrıca, bir ismin coğrafi işaret ya da mahreç işareti olarak yayınından sonra o isim için marka başvurusu yapılırsa bu başvuru reddedilecektir. Şayet buna rağmen marka tescili olmuşsa marka geçersiz ilan edilecektir.

Coğrafi işaretlerin korunması ile ilgili mevzuat da GBK'nın yürürlüğünden önce kabul edilmiştir. Bu konudaki Türk hukuku düzenlemesi 555 sayılı Coğrafi İşaretlerin Korunması Hakkında KHK'dir.¹⁴⁴

142 Ibid.

143 (EEC) No. 2081/92, OJ L 208/1; Komisyon önergesi OJ 1992 C 69/15.

144 RG. 27.06.1995-22326, değişiklik Kanunu No. 4218 RG. 7.11.1995-22456; Uygulama Yönetmeliği için bkz. RG. 5.11.1995-22454.

2. Yeni Bitki Türleri

Topluluk bünyesinde yeni bitki türlerinin korunması aslında bir Tek Pazar hedefi değildi. Bu konudaki önergeler, Roma Antlaşması'nda tarım konusunu düzenleyen hükümlere dayandırılmıştır.

Konsey, 27 Temmuz 1994 tarihinde Topluluk Bitki Çeşitliliği (Türleri) Hakları Hakkındaki Tüzüğü kabul etmiştir.¹⁴⁵ Oldukça kapsamlı hükümler içeren Tüzük, Topluluk çapında yeknesak bir koruma sistemi öngörmektedir. Tüzükle ihdas edilen bir "Topluluk Bitki Türleri Ofisi" bulunmaktadır. Ofis aynı konudaki millî ofislerin yanısıra işlev görmektedir. Topluluk Ofisinde tescil edilen yeni bitki türleri, bu tescil ile tüm Topluluk üyesi ülkelerde geçerli olmak üzere münhasır bir sınaî hak olarak kabul edilirler.

Tüzüğün önemli bir özelliği, kümülatif korumayı yasaklamıştır.¹⁴⁶ Buna göre, Topluluk bitki çeşitliliği hakkının konusu millî bir bitki çeşitliliği hakkı veya bu tür için herhangi bir patent hakkının konusu olamaz. Buna aykırı olarak verilen haklar geçersiz olacaktır. Şayet bu haklar, Topluluk bitki çeşitliliği haklarından önce ihdas edilmişlerse, hak sahipleri Topluluk hakkı yürürlükte olduğu sürece bu haklara dayanamayacaklardır.

Her çeşit botanik tür ve cinsler Topluluk bitki çeşitliliği hakkının konusu olabilir. Bu hakların Tüzük kapsamında korunabilmesi için, sözkonusu tür farklı olmalı, yeknesak olmalı, duragan-sabit ve yeni olmalıdır. Bu haklar için sağlanan koruma, tüm bitki sınıfları ve melez bitkiler için hakkın verildiği yılı takip eden yıldan itibaren 25; ağaç ve bağ türlerinde ise 30 yıldır. Konsey kararıyla sürenin 5 yıl daha uzatılması mümkündür.

Tüzük, bazı türler için çiftçiler lehine istisnalar tanımıştır. Bu hallerde, hak sahipleri Tüzükten kaynaklanan haklarını ileri süremeyeceklerdir.

Bu konudaki düzenlemeler de Türkiye tarafından GBK'nın yürürlüğe girmesinden itibaren 3 yıl içinde çıkarılacaklardır. Bu konuda Topluluk Yönergesine paralel düzenleme yanında, Yeni Bitki Türlerinin Korunmasına İlişkin Uluslararası Sözleşmenin 1991 Cenevre Metni'ne de katılacaktır.

3. Yarı İletken Ürün Topoğrafyaları

Bilgisayarlarda kullanılan yongaların (chip) topoğraflarının Topluluk kapsamında korunması gereği ABD'nin bu konudaki düzenlemesine bir cevap olarak ortaya çık-

145 (EC) No. 2100/94, OJ _ 227/1; Komisyon önergesi OJ 1991 C 30/9.

146 Madde 92.

miştir. Amerikan düzenlemesinde, yarı iletken ürün topoğrafyalarının hukukî korunmasının fikrî haklar kapsamında olması düşünülmüştür. Ancak, endüstri bu görüşe, bu halde uluslararası sözleşmelere göre yabancı hak sahiplerinin de bu korumadan yararlanacağı düşüncesi ile karşı çıkmıştır. Bunun üzerine, kendine özgü - sui generis- bir hak, koruma ihdası yoluna gidilmiştir. Nihayet, sözkonusu Amerikan düzenlemesinde, koruma, yabancılara karşılıklılık ilkesine göre verilmektedir.

Amerikan düzenlemesine bir cevap olarak hazırlanan "Yarı İletken Ürün Topoğrafyalarının Hukukî Korunmasına Dair Konsey Yönergesi" 16 Aralık 1986 tarihinde kabul edilmiştir.¹⁴⁷ Yönerge de aynı şekilde, korumayı yabancılara karşılıklılık ilkesine göre bahşetmektedir. Topluluk uygulamasında korumanın yabancı ülkelere genişletilmesi Kararlar (*Decision*) yoluyla olmaktadır.¹⁴⁸

Yönergeye göre, elektronik bir fonksiyon icra etmek üzere 3 boyutlu bir modele göre düzenlenen; nihaî veya ara mal şeklinde bir yarı iletken levha veya diğer yalıtkan, iletken veya yarı iletken madde levhalarından oluşan yarı iletken ürünlerin topoğrafyaları koruma kapsamındadır. Bir yarı iletken ürünün topoğrafyası, yaratıcısının fikrî çabasının bir sonucu olması ve yarı-iletken endüstrisinde alalade olmaması şartlarıyla korunacaktır. Koruma, üye devletlerin Yönergeye uygun olarak ihdas edecekleri münhasır haklar vasıtasıyla olacaktır. Koruma süresi, ilk satışa sunmadan, tescil öngörülümüşse tescilden itibaren 10 yıldır. Yönerge kümülatif uygulama öngörmüştür. Yönergenin uygulanması patent, faydalı model, uluslararası sözleşmelerden doğan ve fikrî haklarla sağlanan koruma hükümlerine hâlel getirmez.

Türkiye bu konuda da, GBK'dan itibaren 3 yıl içinde Yönerge doğrultusunda mevzuat kabul edecektir.

4. Taklit ve Korsan Mallara Karşı Önlemler

Fikrî ve sınai mülkiyet haklarına büyük bir tehdit oluşturan taklit ve korsan mallarda ticaretin engellenmesi ve durdurulması amacıyla hazırlanan ilk Konsey Tüzüğü 1986 yılında kabul edilmişti.¹⁴⁹ Tüzüğün uygulanmasıyla edinilen tecrübelerle binaen 1986 tarihli Tüzükle getirilmiş bulunan sistem geliştirilerek değiştirilmiştir. Bu amaçla Konsey, 22 Aralık 1994 tarihinde taklit ve korsan malların gümrüklerde durdurulmasına ilişkin daha geniş kapsamlı bir Tüzüğü kabul etmiştir.¹⁵⁰

147 87/54/EEC OJ L 24/36. Komisyon önergesi OJ 1985 C 360/14.

148 Çeşitli ülkeler ve DTO üyesi ülkelerin vatandaşları için bkz. Karar 90/510/EEC, OJ 1990 L 285/29; Karar 93/17/EEC OJ 1993 L 11/22; Karar 94/700 OJ 1994 L 284/61; Karar 94/828 OJ 1994 L 351/12; Karar 94/824 OJ 1994 L 349/83; Karar 95/237 OJ 1995 L 158/38.

149 (EEC) 3842/86 OJ 1986 L 357/1; Komisyon önergesi değişik OJ 1.

150 (EC) 3295/94 OJ 1994 L 341/8; Komisyon önergesi değişik OJ 1994 C86/14. Uygulama Tüzüğü için bkz. (EC) 1367/95 OJ 1995 L 133/2.

Yeni Tüzükle üç yeni temel hüküm getirilmektedir: Birincisi, gümrük idarelerince taklit ve korsan mallar tesbit edildiğinde veya şikâyet üzerine alınacak tedbirler ve bunların usulü belirtilmiştir. Burada, mahkeme kararı olmadan ihtiyatî tedbir mahiyetinde olmak üzere çeşitli tedbirler alma yetkisi doğrudan gümrük idarelerine verilmiştir. İkincisi, Tüzüğün uygulama kapsamına giren fikrî ve sınaî mülkiyet hakları genişletilmiştir. Markaların yanısıra, artık fikrî haklar ve komşu haklar, tasarımlar ve modeller de kapsama dahildir. Üçüncü olarak, Tüzük yalnızca Topluluğa yapılan ithalattaki taklit ve korsan mal trafiğini değil, transit ticaret ve ihracat dahil olmak üzere daha geniş gümrük operasyonlarını da kapsamaktadır.

Fikrî ve sınaî mülkiyet haklarının gümrüklerde korunması ile ilgili mevzuatın da GBK'nın yürürlüğünden önce kabul edilmesi gerekliydi. Türkiye, bu konuda gerekli iç hukuk düzenlemelerini tayin edilen zaman içerisinde yapmıştır. 554, 555 ve 556 sayılı KHK'lerde ayrı ayrı sözkonusu koruma esasları ortak bir hükümle düzenlenmiştir.¹⁵¹ Koruma usulünün ise, yönetmelikle düzenleneceği belirtilmiştir. Bu doğrultuda, 1615 sayılı Gümrük Kanunu'nun Uygulanmasına Dair Gümrük Yönetmeliğinin Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu Yönetmeliğe Bazı Maddeler ile 64, 65 ve 66 numaralı eklerin İlave Edilmesine İlişkin Yönetmelik çıkarılarak sözkonusu usul düzenlenmiştir.¹⁵²

5. Endüstriyel Tasarımlar

Tasarımların hukukî korunması hakkında Komisyon eş zamanlı olarak iki tasarı hazırlamıştır. Birincisi, Tasarımların Hukukî Korunması hakkında Parlamento ve Konsey Yönergesi Taslağı¹⁵³, ikincisi ise, Topluluk Tasarımı Hakkında Parlamento ve Konsey Tüzüğü taslağıdır.¹⁵⁴

Tüzük tasarısı, tüm Toplulukta geçerli bir Topluluk Tasarım Hakkı öngörmektedir. Tasarıya göre, Topluluk tasarım hakkı ile birlikte millî ya da Topluluk içindeki bölgesel tasarım hakları da yürürlükte olmaya devam edecektir. Bu sebeple, ülkesel koruma sağlayan millî tasarım sistemlerinin de önemli noktalarda uyumlaştırılması gerektiğinden, aynı zamanda bir Yönerge tasarısı hazırlanması zorunlu olmuştur. Öte yandan, Tasarım haklarının bir Yönerge ile uyumlaştırılması, Topluluk düzenlemesi bakımından yeterli görülmemiştir. Çünkü, tek pazarda tasarım hakkının üzerinde bulunduğu malların serbestçe hareket edebilmesi için, üye ülkeler sınırlarında koruması sona eren bir tasarım hakkı değil, tüm Toplulukta aynı şartlarla

151 Bkz. sırasıyla, madde 66, 37 ve 79.

152 RG. Gümrük Kanunu değişik Madde 21 RG. 26.7.1995; Yönetmelik RG. 29.12.1995

153 COM (93) 344 Final, OJ 1993 C 345/14, değişiklik için bkz. COM (96) 66 Final.

154 COM (93) 342 Final, OJ 1994 C 29/20.

geçerli olan bir topluluk tasarım hakkının mevcudiyeti gerekli görülmüştür. Bu sebeple, Yönerge ile yetinilmeyerek bir tüzük tasarısı da hazırlanmıştır.

Tüzük tasarısı, Topluluk Tasarım hakkının ihdası için ayrıntılı kurallar içermektedir. "Topluluk Tasarım Ofisi" ve "Topluluk Tasarım Mahkemeleri" ön-görülmektedir. Topluluk marka ofisi aynı zamanda Topluluk tasarım ofisi olarak da ça-lışacağından yeni bir ofis kurulması sözkonusu olmayacaktır.

Tasarı hükümleri, dokunma ve görme duyuları ile algılanabilen bir ürünün gö-rünüş özelliklerini korumayı hedefler. Ancak, korumaya hak kazanabilmek için, ta-sarım yeni ve ayırıcı bir karakteri haiz olmalıdır. Tasarım ürünün teknik fonksiyonu ge-reğiye koruma kapsamı dışında tutulmaktadır.

Tüzük tasarısı, otomatik tescilsiz koruma ve tescilli koruma olmak üzere iki tür koruma öngörmüştür. Buna karşın, Yönerge tasarısı ise, yalnızca tescilli tasarım hak-larını kapsamaktadır.¹⁵⁵ Koruma süresi tescilli tasarım hakları için başvuru tarihinden itibaren 5 yıl olup, aynı süre için en fazla toplam 25 yıla kadar yenilenebilir. Tescilsiz tasarım hakkında ise, yenilemesiz olarak 3 yıllık koruma süresi önerilmektedir.

Son olarak, Tüzük tasarısı kümülatif uygulama öngörmektedir. Marka, tescilsiz tasarım, patent, faydalı model, haksız rekabet, fikrî haklar hukuku gibi diğer hü-kümlere göre sağlanan koruma Tüzük korumasından etkilenmeyecektir.

GBK'nın yürürlüğe girmesinden önce Türkiye, endüstriyel tasarımlarla ilgili mev-zuat çıkarmayı kabul etmişti. Bu konudaki, 554 sayılı Endüstriyel Tasarımların Ko-runması Hakkında KHK 1995 yılında kabul edilmiştir.¹⁵⁶

6. Faydalı Modeller

Komasyon, Topluluk hukukuna dair bir düzenlemenin bulunmadığı faydalı mo-deller alanında, konuyu Topluluk gündemine getirmek amacıyla "Tek Pazarda Faydalı Modellerin Korunması" başlıklı bir Yeşil Kitap yayınlamıştır.¹⁵⁷

Faydalı model, teknik bir buluş için inhisarî koruma sağlayan tescilli bir haktır. Patente benzer fakat buluşun niteliği bakımından patentlerde olduğu kadar bir bü-yüklük yoktur. Faydalı modellerde, yenilik ve buluş sürecini tesbit bakımından bir araştırma gerekmediğinden; koruma çabuk ve ucuz olarak sağlanır fakat patente göre daha az sağlamdır.

155 Tasarı değişik madde 2.

156 RG. 27.06.1995-22326; Değişiklik Kanunu No. 4218 RG. 7.11.1995-22456; Uygulama Yö-netmeliği için bkz. RG. 5.11.1995-22454.

157 COM (95) 370 Final, 19 Temmuz 1995.

Komisyon, marka ve tasarım haklarında olduğu gibi, millî sistemleri harmonizasyonu amaçlayan bir yönerge ve Topluluk faydalı model hakkı ihdas eden bir tüzük hazırlanmasını önermektedir. Komisyona göre, şu temel amaçlar için Topluluk seviyesinde önlemler alınmalıdır: i- kısa ömürlü teknik buluşlar için koruma, ii- korumanın çabuk sağlanması, iii- pahalı olmaması ve iv- kamuyu haberdar etmek bakımından buluşun yayınının çabuk olması.

Faydalı modellerin korunması, Türk hukukunda 551 sayılı Patent KHK'si ile sağlanmaktadır. KHK'nin 11. Kısmı, madde 154-170 faydalı modellerle ilgili hükümleri içermektedir.